

Джеръм К. Джеръм
Дневник на едно
пътешествие

ПОНЕДЕЛНИК, 19-И

Приятелят ми Б. – Покана за театър. – Крайно неприятен порядък. – Копнежите на начеващия пътешественик. – Как да възвеличим родината си. – Петък, щастлив ден. – Пътешествието е решено.

Приятелят ми Б. се отби при мен тази сутрин и ме попита дали бих отишъл с него на театър следващия понеделник.

– Разбира се, приятелю – отвърнах аз. – Пропуск имаш ли?

– Не – рече той. – За там пропуски не дават. Ще трябва да си платим.

– Да си платим? Да си платим, за да отидем на театър? – извиках изумен. – Глупости! Ти се шегуваши!

– Скъпи ми приятелю – рече той, – нима мислиш, че сякаш да предложам да си плащаме, ако имаше някакъв друг начин да влезем на представлението? Хората, които ръководят този театър, нямат и понятие какво е това безплатен пропуск, невежите му с невежи! Излишно, е да настояваш пред тях, че си от печата, защото те не се нуждаят от никакъв печат и пет пари не дават за него. Безполезно е да пишеш на директора, защото директор няма. Напразно ще губиш време да им предлагаш да поместиш програмите им, защото нямат и програми, и изобщо нищо от този вид. Ако желаеш да видиш представлението, трябва да си платиш. Не платиш ли, ще останеш отвън – това е тяхното жестоко правило.

– Господи, какъв отвратителен порядък! – отново възкликнах аз – И къде се намира този необикновен театър? Струва ми се, че никога не съм ходил в него.

– И на мен ми се струва, че не си ходил – отвърна ми Б. – Намира се в Обер-Амергау – първата пресечка вляво, като тръгнеш от гарата на Обер, на петдесет мили от Мюнхен.

– Хм! Доста затънтено място за театър. Не съм и допуснал, че таква забутано театърче може да си придава толкова важност.

– Салонът побира седем хиляди зрители – възрази приятелят ми Б. – и сборът винаги е пълен. Първото представление е в следващия понеделник. Ще дойдеш ли?

Размислих за момент, погледнах в бележника си, видях, че леля Ема ще прекара у нас от събота до сряда, и като пресметнах, че ако отида, ще се размина с нея и след това години наред няма да я видя,

склоних.

Да си призна истината, привлечаше ме повече пътуването, отколкото самото представление. Да бъда велик пътешественик – това беше една от съкровенията мечти на живота ми. Копнея да мога да пиша в този дух:

„Пушил съм благоуханната си пура из слънчевите улици на стария Мадрид и лютивата и не особено благовонна лула на мира във ветровитите уигвами на Дивия Запад; пил съм вечерното си кафе в тихата шатра, докато завързаната отвън камила пасеше степната трева; отпивал съм на големи глътки огненото бренди на Севера, докато лосът преживяше край мен в колибата, а бледният светлик на среднощното слънце разстилаше сенките на боровете по снега; усещал съм пронизващия взор на блестящите очи, които, подобни на привидения, ме гледаха от забулените с фереджета лица из тесните улички на Бизантион и съм отвърщвал с усмивка (макар че не биваше да го правя) на дръзките и игриви усмивки на чернооките девойки от Джеда; бродил съм по същите места, по които «добрият» – но не чак дотам добър – Харун ал Рашид се е промъквал среднощ предрешен заедно с верния си Месрур; стоял съм на същия мост, на който Данте е очаквал минаването на своята скъпа Беатриче; плавал съм по водите, по които някога се е носела украсената баржа на Клеопатра; стоял съм на същото място, на което Цезар е паднал убит; слушал съм тихото шумолене на богати и великолепни одеяния в приемните на Мейфеър и потракването на огърлиците от зъби около черните като абанос шии на красавиците от Тонгатабу; задъхвал съм се под знойните лъчи на индийското слънце и съм мръзнал от ледените ветрове на Гренландия; скитал съм сред плодовитите орди на стария Китай и съм спал, завит в одеялото си, в дълбините на безкрайните борови гори на Запада, на хиляди мили отвъд населените с човеци брегове.“

Б., на когото разкрих склонността си към подобен литературен стил, каза, че можел да постигне съвсем същия ефект, ако вземел да описва и не чак дотам далечни места.

– Мога да ти разказвам подобни неща, без изобщо да съм излизал вън от Англия. Ето слушай:

„Пушил съм четирипенсовата си пура в боровете на Флийт стрийт и двупенсовата си пура от филипински тютюн в позлатените зали на «Крайтириън»; наливал съм се с пенливата бъртънска бира под прочутия излингтънски ангел, който прислонява под сянката на крилата си малките жадни ангелчета, и десетпенсовото си пиво във вмирянските на чесън кръчми на Сохо. Възседнал препускащото магаре, което

подмушвах – или нека бъда по-точен, – което собственикът на магарето или неговият помощник подмушваха отзад – аз съм се носил в устремен кариер през песъчливата пустош на Хемпстед, а кануто ми плашеше дивите патици и те с кръсък излитаха от усамотените си убежища сред субтропичната област на Бетърси. Търкалял съм се по високия стръмен склон на Уън Три Хил сред веселите смехове и ръкопляскания на девойките от източното крайбрежие; скитал съм по криволичещите пътеки на старинната градина (в която някога са си играли русокосите деца на злощастните Стюърти), прегърнал през кръста една от най-прелестиите дъщери на Ева, докато майка ѝ беснееше от яд отвъд живия плет и все не успяваше да ни догони. Докато сърцето ми прималее и главата ми се завърти, съм яздил малкото, но много жилаво конче, с което срещу едно пени можеш да се поразходиш из равнините на Пекъм Рай; високо, високо над главите на опиянените тълпи в Барнит (макар да се съмнявам, че някой измежду тях е бил и наполовина толкова опиянен, колкото мен) съм летял в ярко боядисана люлка, управлявана от един човек с въже; пристъпвал съм тържествено, с отмерена стъпка по лъскавия под на Кенсингтънското кметство (входният билет струва една гвинея, а бюфетът е безплатен, стига да успееш през тълпата да се добереш до него); играл съм старинни танци по зелената морава в гората, която опасва тъй често възпявания град на Източна Англия – Епинг; скитал съм се сред плодовитите орди на Дръри Лейн по коледните празници; седял съм тържествено на първия ред на галерията по време на изпълнението на първокласно произведение, съжалявайки, че вместо това не съм похарчил шилинга си в ориенталските зали на Алхамбра.“

– Ето, виждаш ли – каза Б., – моят разказ не е по-лош от твоя; и можеш да го напишеш, без да се отдалечиш на повече от два часа от Лондон.

– Излишно е да обсъждаме този въпрос – отвърнах. – Както виждам, ти не си в състояние да вникнеш в чувствата ми. В гърдите ти не тупти неспокойното сърце на пътешественика и ти не можеш да разбереш копнежите му. Но както и да е! Важното е, че ще дойда с теб на това пътуване. Още днес следобед ще си купя немски разговорник, кариран костюм, бял слънчобран и разните там други необходими на пътуващия из Германия английски турист предмети. Кога тръгваме?

– Пътуването ще трае почти цели два дни, затова предлагам да тръгнем в петък.

– Е да, но петък е лош ден да тръгваш на път! – възразих аз.

– Господи боже – възкликна ядосано Б. – Каква друга глупост ще

измислиш? Като че ли providението ще измени съдбините на Европа в зависимост от това дали ние с теб ще тръгнем на нашата екскурзия в четвъртък или в петък!

И допълни колко много бил изненадан, че човек като мен, който понякога можел да бъде толкова разумен, допускал изобщо да му минат през ума такива бабини деветини. Разпрази ми, че преди години, когато още бил наивно момче, самият той имал навика да се поддава на това глупово суеверие и никога при никакви обстоятелства не тръгвал на път в петък.

Но една година бил принуден да го стори.

Случаят бил такъв – или трябвало да тръгне в петък, или изобщо да не тръгва, и той решил да рискува.

Потеглил напълно уверен, че го очакват серия от злополуки и нещастия. Единственото удоволствие, което очаквал от пътуването, била надеждата да се върне в къщи жив и здрав.

Оказало се обаче, че никога преди това не бил прекарвал по-приятно почивката си. Всичко минало безупречно.

Оттогава решил винаги да тръгва на път в петък; винаги тръгвал и винаги прекарвал чудесно.

Накрая добави, че никога, при никакви обстоятелства, нямало да тръгне на път в друг ден освен в петък и че цялото това суеверие за петъчния ден било една велика глупост.

Решихме да тръгнем в петък и да се срещнем на гара „Виктория“ в осем без петнайсет вечерта.

ЧЕТВЪРТЪК, 22-РИ

Въпросът за багажа. – Съветът на първия приятел. – Съветът на втория приятел. – Съветът на третия приятел. – Мнението на мисиз Бригз. – Мнението на нашия викарий. – Мнението на жена му. – Мнението на лекаря. – Мнението на литератора. – Препоръката на Джордж. – Помощта на балдъзата ми. – Съветът на младия Смит. – Моего собствено мнение. – Мнението на Б.

Днес бях много обезпокоен от въпроса какъв багаж да взема с мен. Сутринта срещнах един приятел и той ми каза:

– О, щом ще ходиш в Обер-Амергау, имай грижата да си вземеш повечко топли дрехи. Там ще се нуждаеш от всичките си зимни неща.

И ми разказа как един негов приятел отишъл там преди няколко години, без да вземе със себе си достатъчно топли дрехи, простудил се и като се върнал в къщи, умрял.

– Послушай съвета ми – рече той – и си вземи повечко топли дрехи.

По-късно срещнах друг приятел и той ми каза:

– Чух, че заминаваш за чужбина. В коя част на Европа именно отиваш?

Отвърнах му, че според мен трябва да е някъде в средата.

– В такъв случай – рече той – послушай ме и си вземи един памучен костюм и слънчобран. Не се тревожи от това, как ще изглеждаш. Важното е да се чувствуваш добре. Нямах представа каква жега е на континента по това време на годината. Англичаните упорито продължават да пътуват със същите спарващи дрехи, които се носят и тук у дома. Затова толкова много от тях получават слънчев удар и съсипват живота си.

Отидох в клуба и срещнах трети мой приятел – кореспондент на вестник, – който е пътувал много и познава Европа на пръсти. Разправих му какво са ме посъветвали другите двама мои приятели и го помолих да ми каже на кого от тях да вярвам. А той ми отвърна:

– Всъщност и двамата са прави. В тези планински области времето се променя много бързо. Сутринта може да е толкова горещо, че да се свариш, а вечерта с радост да си наденеш фланелена риза и кожено палто.

– Та точно такава е времето и в Англия! – възкликнах аз. – Ако

наистина и там е такава, не виждам с какво право тези чужденци идват тук и не престават да мърморят срещу нашия климат?

– Да, те наистина нямат никакво право – отвърна той, – но не можеш да ги спреш, все ще си мърморят. Във всеки случай, ако искаш, от мен съвет – бъди готов за всичко. Вземи си един лек костюм и разни други тънки дрехи, в случай че е топло, и някои топли неща, в случай че е студено.

Като се върнах в къщи, заварих мисиз Бригз – отбила се да види как е бебето. И тя ми каза:

– О, ако отивате в Германия, непременно си вземете калъп сапун.

И ми разказа как мистър Бригз бил повикан спешно в Германия по работа и забравил да вземе сапун със себе си и как, като пристигнал там, не знаел достатъчно немски, за да си поиска, а и не видял никакъв сапун, та и да знаел немски, пак нямало да може да си поиска. Стоял там три недели, без да се мие, и се върнал в къщи толкова мръсен, че те не го познали, ами го взели за човека, който трябвало да дойде да поправи кухненския бойлер.

Мисиз Бригз ме посъветва също да си взема няколко кърпи за бърсане, защото там давали такива малки пешкирчета, че човек не можел изобщо да се избърше.

Като се наобядвах, излязох отново от дома и срещнах нашия викарий. Той пък ми каза:

– Вземете си одеяло.

В Германия хотелиерите не само че никога не давали достатъчно завивки – каза той, – за да ти е топло през нощта, но и никога не проветривали както трябва бельото. Един негов приятел веднъж отишъл на обиколка из Германия и спал във влажно легло, от това хванал ревматизъм и като се върнал в родината си, умрял.

Точно в този момент към нас се присъедини и жена му. (Когато го срещнах, той я чакаше пред един манифактурен магазин). Викарият й обясни, че се готвя да заминавам за Германия, а тя каза:

– О, на всяка цена си вземете възглавница. Там не дават никакви възглавници или поне такива, на каквито ние сме свикнали. Истинско нещастие, цяла нощ няма да можете да мигнете, ако не си вземете възглавница оттук. Можете да й направите една малка торбичка и нищо няма да личи.

Няколко крачки по-нататък срещнах нашия лекар.

– Не забравяйте да си вземете бутилка коняк. Не заема много място, и ако не сте свикнали на немската кухня, ще ви бъде много полезен

през нощта – каза той.

После добави, че конякът, който сервирали в чуждестранните хотели, бил чиста отрова и било истинско безразсъдство човек да тръгне да пътува в чужбина без бутилка коняк в чантата. Каза още, че едно толкова просто нещо често можело да спаси живота на човека.

На връщане към къщи срещнах един мой приятел литератор.

– Ще ти се наложи да прекараш доста време във влака, стари приятелю. Свикнал ли си да пътуваш с железница? – попита той.

– Пътувал съм от Лондон до иай-далечния край на Съри с Югоизточния експрес – отвърнах аз.

– О, това е нищо в сравнение с пътешествието, което ти предстои. Слушай, ще ти дам много добър съвет как да прекараш времето си. Ще вземеш със себе си една шахматна дъска и комплект фигури. Уверен съм, че после ще ми благодариш за идеята.

Вечерта към къщи намина Джордж и на свой ред ме посъветва:

– Ще ти напомня само едно нещо, което в никакъв случай не бива да забравяш да си вземеш – кутия с пури и малко тютюн.

Джордж ми обясни, че немските пури – дори и най-първокачествените – били от този вид пури, познати у нас като – „Евтина пура, едно пени – пролетна реколта“; а той смятал, че за краткия престой, който съм възнамерявал да направя, нямало да имам време да свикна с аромата им.

По някое време по-късно вечерта дойде балдъзата ми (грижливо и внимателно момиче) и донесе едно сандъче, голямо колкото сандъче за чай.

– Ето, мушни това в пътната си чанта; ще останеш доволен от него. Вътре има всичко необходимо, за да си приготвиш чаша чай – каза тя.

И каза още, че в Германия нищо не разбирали от чай, но със сандъчето, което ми била приготвила, съм щял да бъда напълно независим в това отношение.

Тя отвори сандъчето и подробно ми обясни съдържанието му. То представляваше едно великолепно пълно обзавеждане: малка кутийка с чай, малко шише с мляко, кутия със захар, шише с метилов спирт, кутия с масло, кутия бисквити, спиртник, голям металически чайник за вода, малко порцеланово чайниче, две чаши, две чинийки, две големи чаши, два ножа и две лъжици. Ако вътре имаше освен това и едно легло, нямаше изобщо да става нужда да си създавам ядове с хотели.

Младият Смит, секретарят на фотографския ни клуб, мина към девет часа и ме помоли да му донеса негатив на статуята на умирация

гладиатор от Мюнхенската скулптурна галерия. Отговорих му, че с удоволствие бих му услужил, само че нямам намерение да вземам фотографическия апарат със себе си.

– Няма да вземете фотографическия си апарат! – възкликна той. – Та вие отивате в Германия – в Рейнланд! Ще минете през най-живописните местности и ще отседнете в най-старите и прочути градове на Европа, а ще оставите фотографическия си апарат тука! И вие се мислите за човек на изкуството?

Накрая ми каза, че едва ли ще съжалявам за нещо друго повече в живота си, отколкото за това, че съм тръгнал без фотографическия си апарат.

Винаги съм смятал за разумно да се вслушвам в съветите на хора, които знаят повече от мен по дадени въпроси. Та нали тъкмо опитът на онези, които са минали първи, прави пътя гладък и утъпкан за тези, които ще минат по него след тях. Така че след вечеря събрах всички неща, които ме бяха посъветвали да взема със себе си, и ги наредих на леглото, като прибавих и няколко предмета по свое усмотрение.

Сложих едно топче хартия за писане, шише с мастило, речник и няколко справочника, в случай, че ме осени вдъхновение за работа, докато съм на път. Обичам винаги да съм готов, защото човек не знае кога ще му дойде настроението. По-рано, когато тръгнах на път, никога не се сещах да взема със себе си хартия, мастило и писалка и тъкмо тогава ме обземаше безумно желание да пиша. Това естествено ме вбесяваше, защото, вместо да седна и да отхвърля работа, се виждах принуден по цял ден да се разтакавам с ръце в джобовете само заради това, че не си носех нищо за писане.

Сега вече, където и да отида, не забравям да взема хартия, мастило и писалка, та като ме обземе желанието за работа, да не го подтилкам.

Обстоятелството, че това страстно желание за работа не ме оставяше на мира, когато се случеше да нямам хартия, писалка и мастило, и никога, нито веднъж, не ме спохожда сега, когато вземам всички мерки, появи ли се, да го задоволя, не престава да ме озадачава.

Във всеки случай, появи ли се, ще бъда готов.

Към всичко, което бях сложил на леглото, прибавих и няколко томчета от съчиненията на Гьоте. Струваше ми се, че ще ми е особено приятно да чета стиховете му в собствената му страна. Реших да си взема и гъба за баня и една малка портативна вана – нищо не те ободрява сутрин така, както една студена вана.

Тъкмо бях натрупал всичко на един голям куп, и дойде Б. Той

впери очи в леглото и ме попита какво правя. Отговорих му, че си опаковам багажа.

– Господи боже! – възкликна той. – Аз пък помислих, че се местиш в друга квартира. Впрочем ти какво си въобразяваш? Че ще живеем на лагер ли?

– Не – отвърнах аз, – нищо такова не си мисля. Това са само нещата, които ме посъветваха да взема със себе си. Какъв смисъл има хората да ти дават съвети, ако не ги възприемеш?

Но Б. рече:

– О, възприемай колкото си щеш съвети; тъкмо ще имаш после какво да раздаваш. Но, за бога, не повличай със себе си всичките тези боклуци. Хората ще ни помислят за цигани.

– Хайде, хайде, не говори глупости. Половината от нещата на леглото са нужни за спасяване на живота. Хората, които заминават за Германия без тях, като се върнат, умират.

И аз му разказах какво ме бяха посъветвали докторът, викарият и другите хора и му обясних, че животът ми зависи от това, дали ще си взема коняк, одеяла, слънчобрани и достатъчно топли дрехи.

Но Б. е човек, напълно безразличен към опасностите и рисковете – на които са изложени другите хора, разбира се, и каза:

– Що за безсмислици! Ти не си от тези, които простиват и умират млади. Ще оставиш целия този универсален магазин у дома си, а ще опаковаш само четката си за зъби, гребена, чифт чорапи и една риза. От друго нямаш нужда.

Аз, разбира се, добавих още нещичко, но не много. Във всеки случай успях да събера всичко в една малка пътна чанта. Много ми се щеше да взема сандъчето за чай – колко приятно би било да си играем на сладкарница във влака, – но Б. не искаше и да чуе.

Надявам се, че времето няма да се промени.

ПЕТЪК, 23-ТИ

Ранно ставане. – Трюмът трябва да се напълни с баласт преди отплуване. – Досадната намеса на провидението в неща, от които не разбира. – Б. изказва погрешно мнение за мен. – Скучна история. – Запасяваме се с баласт. – Умерен моряк. – Игривият кораб.

Тази сутрин станах много рано. Сам не зная защо. Ще тръгнем чак в осем вечерта. Но не съжалявам. Това е една промяна. Накарах всички в къщи също да станат рано и закусихме в седем.

На обед се нахраних добре. Един мой приятел моряк веднъж ми каза:

– Ако ти предстои да пропътуваш кратко разстояние по море и се чувствуващ неспокоен, зареди се здравата с товар. Товарът в трюма прави кораба устойчив. Празните съдове се люшкат, клатят се и се накланят ту насам, ту натам из целия път, а кърмата им все нагоре стърчи. Послушай ме и се запаси с баласт.

Този съвет ми се стори много разумен.

Следобед пристигна леля Ема. Много се зарадва, че ме е сварила. Нещо ѝ подсказало да промени първоначалното си намерение и да дойде в петък вместо в събота. Сигурно било провидението.

Бих искал провидението да си гледа своята работа и да не се меси в моята, след като не я разбира.

Леля Ема каза, че ще остане, докато се върна, тъй като искала отново да ме види, преди да си отиде. Аз ѝ обясних, че може би няма да се върна по-рано от един месец, а тя каза, че това нямало значение, че имала достатъчно време и ще ме дочака.

Домашните ме умоляват да се върна колкото мога по-бързо.

На вечеря отново похапнах добре – „заредих се здравата с баласт“, както би се изразил мойт приятел морякът; сбогувах се с всички, целунах леля Ема и обещах да се пазя – обещание, което, ако е рекъл господ, най-добросъвестно смятам да спазя, – повиках файтон и потеглих.

Стигнах на гара „Виктория“ преди Б. Запазих две ъглови места в едно купе за пушачи, след това взех да се разхождам напред-назад по перона и да го чакам да дойде.

Както се обръщах, за да тръгна в обратна посока, налетях в буквалния смисъл на думата) върху Б. Той ме нарече недодялано магаре, но

като ме позна, извини се за грешката си. Оказа се, че той също отдавна бил на гарата и ме чакал. Казах му, че съм запазил две ълови места в едно купе, а Б. ми каза, че и той е направил същото. По някакво странно съвпадение и двамата бяхме избрали едно и също купе. Аз бях заел двете ълови места откъм перона, а той беше запазил другите две. Четирима пътници седяха сгущени в средата. Ние задържахме двете места до вратата, а другите две отстъпихме. Приятно е да проявяваш щедрост.

В нашето купе имаше един страшно приказлив пътник. Не съм срещал човек с такъв запас от безинтересни истории. Пътуваше с един свой приятел – във всеки случай, когато тръгнаха, двамата все още бяха приятели – и не му даде мира с приказките си от потеглянето на влака от гара „Виктория“ до пристигането му в Доувър. Първо му разказа една предълга история за някакво куче. В тази история нямаше нищо интересно и духовито, а чисто и просто се разказваше как това куче преживявало дните си. Като се събудело сутрин, започвало да лае пред вратата и когато слезели долу да му отворят, то се втурвало вътре. После по цял ден се въргалияло из градината и когато жена му (не жената на кучето, а жената на човека, който разправяше историята) излезела в градината, намирала го заспало на тревата; тогава го внасяла вътре в къщи и то си играло с децата; през нощта спяло в бараката за въглища, а сутринта всичко започвало отначало. И тъй нататък, и тъй нататък цели четиридесет минути.

На някой много близък другар или роднина на кучето този разказ без съмнение би се сторил много увлекателен, но кажете ми, моля, какъв интерес би могъл да прояви към него един чужд човек, който дори не е виждал това куче?

Приятелят отначало се мъчеше да слуша съсредоточено и от време на време измърморваше: „Великолепно!“, „Много странно наистина!“, „Колко любопитно“ и подпомагаше разказа с възклицания като „Не, не е възможно!“, „И ти какво направи тогава?“ или: „Това в понеделник ли беше или в сряда?“ Но тъй като историята все напредваше и напредваше, без да ѝ се вижда край, той явно охладня към кучето и открито се прозяваше всеки път, щом му се споменеше името. Накрая даже ми се стори – не знам, може и да греша, – че го чух да процежда през зъби: „Да го вземат дяволите това проклето куче!“

Когато най-после кучешката история свърши, ние се зарадвахме, че ще си починем малко на тишина. Но се лъжехме; без да си поема дъх от нескончаемия брътвеж, нашият приказлив спътник добави:

– Но аз мога да ви разправя нещо много по-забавно от това ...

И ние всички повярвахме на твърдението му. Ако се беше похвалил, че може да разкаже нещо по-глупаво и по-безинтересно, сигурно щяхме да се усъмним, но с готовност се хванахме на думите му, че ще ни разправи нещо забавно.

Ала и в новата история нямаше нищо забавно. Напротив, оказа се, че е само по-дълга и по-заплетена. Ставаше въпрос за някакъв човек, който сам си отглеждал кервиз, а по-късно излезе, че жена му била племенница по майчина линия на някакъв си пък друг човек, който си направил отоманка от един стар сандък за амбалаж.

По средата на историята приятелят му огледа купето с извинителен поглед, сякаш искаше да каже: „Страшно съжалявам, господа, но аз наистина нямам никаква вина. Сами виждате в какво положение се намирам. Моля ви, не ме укорявайте, защото и без това съм достатъчно притеснен.“

Ние му отвърнахме със съчувствени погледи, които говореха: „Не се безпокойте, драги господине, няма нищо. Ние отлично разбираме вашето положение и много бихме искали да можем да ви помогнем с нещо.“

След това нещастникът като че ли малко се поободри и със смирение заслуша отново.

В Дуувър Б. и аз побързахме да се качим на парахода и стигнахме точно навреме, за да вземем последните две спални места. Радвахме се, че не ги изпуснахме, защото имахме намерение да се навечеряме хубавичко и след това да легнем да спим.

Б. каза:

– По време на морско пътуване най-обичам да заспя и като се събудя, да видя, че вече съм пристигнал.

Навечеряхме се много добре. Аз преди това обясних на Б. принципа за баласта, който бях научил от приятеля си моряка. Б. се съгласи, че идеята е много разумна и тъй като на вечеря всеки можеше да си яде, колкото си иска, решихме да опитаме на практика действието на този принцип.

След вечерята Б. ме изостави най-неучтиво, както ми се стори, и аз взех да се разхождам самичък по палубата. Не се чувствавах особено добре. Признавам си, умерен моряк съм. Не обичам прекалеността в каквато и да било насока. При нормални обстоятелства мога да се перча насам-натам, да си пуша лулата и да послъгвам за големите си подвизи при пресичането на Ламанша. Но когато, както капитанът се изрази, морето мъничко се понадигне, чувствавам се унил и гледам да отбягна

миризмата на машините и близостта с хора, които пушат зелени пури.

Когато излязох на палубата, един човек пушеше точно такава пура – със сладникава тежка миризма. Не вярвам да я пушеше, защото му беше приятно. По лицето му съвсем не беше изписано удоволствие. Струва ми се, че я пушеше само за да покаже колко добре се чувствава и да дразни хората, които не се чувстваха добре.

Има нещо просташко дръзко в човека, който не боледува от морска болест.

Аз самият съм просто неприятен, когато не се чувствавам зле. Не ми стига това, че не съм болен. Искам всеки да види, че не съм болен. Струва ми се, че не си заслужава да си хабя силите, ако всяко живо същество на плавателния съд не разбере, че не съм болен. Не мога да си стоя кротко и да се наслаждавам на доброто си самочувствие, както според вас би трябвало да постъпи един разумен човек. Разхождам се из кораба – естествено с пура в уста – и поглеждам неразположените с благ невинно съчувствен поглед, сякаш се чудя какво им е и как им е дошло до главата. Знам, че това е глупаво от моя страна, но не мога да го преодоля. Струва ми се, че това чувство е присъщо на човешката природа и е заложено у всеки от нас, дори и у най-добрия.

Просто не можех да избягам от пурата на този човек. Отдалечех ли се от него, налитях на благоуханието на машинното отделение и отново бях готов да се върна при пурата. Сякаш нямаше неутрално поле между двете миризми.

Да не си бях платил място в спалния салон, щях да отида в предната част. Там беше много по-свежо и аз щях да се чувствавам много по-добре. Но защо да плащам първа класа, а да пътувам в трета? Не, по-добре си стой в салона, макар и да ти е малко лошо, но бъди аристократ.

Някакъв помощник-капитан или боцман, или пък може би адмирал, във всеки случай някакъв от този род хора – в тъмното не можех да различа какъв точно беше – се приближи към мен, докато аз си подпирах главата на кожуха иа весленото колело, и ме попита как ми се струва корабът. Бил нов-новеничък и това му било първото пътуване.

Аз му отговорих, че се надявам да улегне малко с възрастта. А морският ми рече:

– Да, той наистина е малко игрив тази вечер.

Имах чувството, че корабът всеки момент се кани да си легне на дясната страна и да си поспи, но преди още да е опитал дали ще му е удобно това положение, или не, той вече променяше намерението си и решаваше, че сигурно ще му е по-добре на лявата. В момента, когато

морякът се приближи до мене, корабът се мъчеше да се изправи на носата, а преди да успеем да привършим разговора, той вече се беше отказал от този експеримент, макар малко да му оставаше да го изпълни, и очевидно се канеше изобщо да изскочи от водата.

И това те наричат „малко игрив“!

Тези моряци винаги говорят така, защото са много глупави и от нищо не разбират. Затова няма никакъв смисъл да им се сърдим.

Най-после успях малко да дремна, но не на леглото, което с толкова усилия бях си осигурил. Не бях готов да легна долу в задушния салон, дори някой да ми предложеше сто фунта стерлинги за това. Едно, че никой не ми ги предлагаше и, второ, никой не държеше да бъде там. Разбрах това по първото нещо, което ми се мярна пред очите, след като успях, вкопчен в перилото, да се смъкна долу: беше една обувка. Въздухът вътре гъмжеше от обувки. В помещението спяха шейсет души; по-точно, ако се вземе под внимание болшинството, би трябвало да кажа: мъчеха се да заспят – някои на леглата, някои на масите, а трети под масите. Един от тях беше заспал и хъркаше като хипопотам – хипопотам, който от простуда е прегракнал; останалите петдесет и девет стояха седнали и го замеряха с обувките си. Но откъде идваше хъркането, не можеше да се определи. От кой точно креват в това тъмно, зловонно помещение се носеше то, никой не можеше да каже. В един момент простенваше сякаш от бакборда, а в следващия миг прогърмяваше откъм ширборда. Така че всеки, който успееше да докопа някоя обувка, я запокитваше напосоки, като мълчаливо молеше провидението да я насочи правилно и тя да улучи желаната цел.

Минута-две погледах тази невероятна сцена, после се оттеглих отново на палубата, седнах върху едно навито на кълбо въже и заспах; след време ме събуди един моряк, който искаше да вземе въжето и да го запрати по главата на някакъв човечец, който не правеше никому нищо, просто си стоеше на кея на Остенде.

СЪБОТА, 24-ТИ

Пристигане в Остенде. – Кафе с кифли – Трудността да накараш френските келнери да разберат немски. – Преимуществото да притежаваш съвест, която не се буди много рано. – Низостта тържествувана. – Честността въвн! – Типичен английски скандал.

Не бях съвсем точен, като казах, че съм се събудил в Остенде. Не се събудих напълно, а само наполовина. Истински се събудих едва следобед. През целия път ст Остенде до Кьолен две трети от съществуването ми спа, а една трета стоя полубудна.

В Остенде обаче се разсъних достатъчно, за да разбера, че сме пристигнали някъде, че трябва да намеря багажа си и Б. и да свърша още някоя и друга работа. Като допълнение към всичко това някъде в съзнанието ми се рееше страният и смътен инстинкт, че се намирам в близост с нещо за ядене и пиене. Този инстинкт никога не ме е лъгал и сега ме подтикна към действие.

Слязох бързо в салона и там намерих Б. Той ми се извини, че ме е оставил сам през цялата нощ. Напразно се безпокоеше. Нито за миг не бях тъгувал за него. Дори единствената жена, която обичах, да се беше намирала на кораба през тази нощ, щях да мълча като пън и да оставя да я забавлява всеки друг, който пожелаеше. Б. ми обясни, че срещнал някакъв свой приятел и двамата се разговорили надълго и нашироко. Този разговор, изглежда, доста го бе уморил.

В салона видях също и приказливия ни спътник от влака и неговия приятел. Нещастникът – имам пред вид приятеля – от снажен и здрав мъж се бе превърнал в истинска развалина. Само морската болест, дори в най-тежката си форма, едва ли би могла да причини такава промяна във външността му, след като само преди шест часа той се беше качил във влака на гара „Виктория“ здрав и бодър. Бъбривецът обаче изглеждаше свеж и весел и тъкмо разправяше историята на някаква крава.

Занесохме пътните си чанти в митницата и ги отворихме, а аз седнах върху моята и моментално заспах.

Събудих се от това, че някакъв човек, когото в първия момент взех за фелдмаршал и по силата на навика – някога бях доброволец – поздравих по военному, стоеше наведен над мен и сочеше мелодраматично чантата ми. Аз го уверих на най-цветист немски, че нямам какво да

декларирам. Той явно не ме разбира, което ми се стори много странно, измъкна чантата изпод мен и ме остави да седя на пода. Аз обаче бях прекалено сънен, за да се възмутя.

След като прегледаха багажа ни, отидохме в бюфета. Интуицията ми не ме беше излъгала: там намерихме топло кафе, кифли и масло. Поръчах две кафета с мляко, хляб и масло. Направих поръчката на най-чистия немски език, който знаех, но тъй като никой не ме разбира, отидох и сам си взех нещата. Този метод спестява много недоразумения. Миг след това хората веднага разбират какво точно си искал да кажеш.

Б. ме посъветва, докато сме в Белгия, да говоря повече френски и по-малко немски – така имало по-голяма вероятност да ме разберат, защото в тази страна всеки говорел френски и само малцина знаели немски.

– Хем на теб ще ти бъде по-лесно, хем няма да тормозиш хората – обясни ми той. – Дръж френския колкото можеш по-дълго. С него ще се справиш много по-добре. Тук-там можеш да срещнеш умни и интелигентни хора, които донякъде ще разберат твоя френски, но никое човешко същество, освен може би някой четец на мисли, няма да успее да прозре какво точно казваш на немски.

– Ама ние в Белгия ли сме? – попитах аз сънливо. – Мислех, че сме в Германия. Истина ти казвам, не знаех. – После, като видях, че е безсмислено да го заблуждавам повече, добавих в порив на откровение: – Аз изобщо не знам къде сме.

– Знам, че не знаеш – ядосано отвърна той. – Всеки, който те види, ще разбере, че не знаеш. Крайно време е да се разбудиш.

В Остенде чакахме един час, докато композираха влака ни. За Кьолн имаше само един вагон, а в него искаха да пътуват четирима души повече, отколкото той побираше.

Но ние с Б. не знаехме това и не бързахме да си запазим места. Допихме си бавно кафето й полека-лека отидохме до вагона, а резултатът от нашата бавност беше този, че когато отворихме вратата, всички места бяха вече заети. На едно място имаше чанта, на друго пътническо одеяло, трето беше заето с чадър и така нататък, и така нататък. В купето нямаше жива душа, но и места нямаше!

Съществува един неписан закон сред пътниците, според който, ако си сложиш багажа на едно място, запазваш това място до момента, до който сам отидеш и седнеш на него. Чудесен закон, напълно справедлив закон, закон, който, ако се намирах в нормално състояние, бих подкрепял с всички сили.

Но в три часа сутринта, и то не в каква да е сутрин, а в студена, нравственото чувство на човека е дълбоко заспало. Съвестта се събужда едва към осем-девет часа – тоест едва след закуска. В три часа сутринта той е способен да извърши такива неща, от които в три часа следобед душата му ще се погнуси.

При нормални обстоятелства нямаше и да помисля да преместя чантата на някого и да си присвоя мястото му, както и някой от древните синове на Израил не би се решил да премести граничния камък на своя съсед. Но по това време на денонощието доброто начало у мене спеше.

Често съм чел как това добро начало у човека внезапно се разбужда. Това обикновено става с помощта на някой латернаджия или на някое малко дете. (Готов съм да се обзаложа, че детето – стига да му се даде възможност – е способно да разбуди когото и да е на този свят с изключение на съвсем глухите и на онези, които са умрели преди повече от двадесет и четири часа.) И ако около гарата на Остенде онази сутрин се навърташе някой латернаджия или някое дете, нещата щяха да се развият съвсем другояче. Престъплението ни щеше да бъде предотвратено. Тъкмо посред злодейската ни постъпка ла-тернаджията щеше да засвири или детето да запее и ние с Б. щяхме да избухнем в сълзи, да изтичаме от вагона и прегърнати на перона, да плачем до идването на следващия влак.

Но тъй като нямаше нито латернаджия, нито дете, ние се огледахме внимателно наоколо да не би някой да ни наблюдава, вмъкнахме се бързешком във вагона и като разбутахме чуждия багаж, за да си направим място, седнахме и си придадохме най-невинен и непринуден израз на лицата.

Б. каза, че най-добре ще е, като дойдат хората, да се престорим, че спим мъртвешки сън или че сме много глупави и нищо не разбираме.

Отвърнах му, че що се отнася до мен, струва ми се, бих могъл да създам желаното впечатление, без изобщо да става нужда да прибягвам до каквато и да било измама, и се нагласих удобно за спане.

Няколко секунди след това във вагона се качи някакъв човек. Той също си направи място сред багажа и седна.

– Боя се, че това място е заето, сър – рече Б., като се съвзе от изумлението си пред нахалството на този човек. – Впрочем всички места във вагона са заети.

– Виждам, но какво мога да сторя – отвърна най-безсрамно негодникът. – Днес трябва да бъда в Кьолн, а друг начин да стигна дотам, не

виждам.

– Да, но и джентълменът, чието място отнехте, също трябва да отиде там – възнегодувах аз. – А той, нещастният, какво да прави? Вие мислите само за себе си!

Чувството ми за справедливост започваше да се надига и аз бях крайно възмутен от поведението на този приятел. Две минути преди това, както вече обясних, можех да гледам отнеманото на чуждо място с пълно равнодушие, но сега подобна постъпка ми се струваше скандална. Истината е там, че доброто начало у мен никога не спи много за дълго. Остави го на мира и то се пробужда самичко. Бог да ми е на помощ! Аз съм грешен и суетен човек, но сърцето ми е пълно с доброта. Трябва само някой да я извади на бял свят.

Натрапникът тъкмо това и направи и аз изведнъж прозрях колко е грешно да отнемеш мястото на друг пътник във влака, но не можех да накарам другия да го прозре. Чувствувах, че дължа известна услуга на Правдата като обезщетение за оскърблението, което ѝ бях нанесъл преди малко, затова заспорих още по-красноречиво. Цялата ми реторика обаче отиде напусто.

– О, това място е на някакъв вицеконсул – прекъсна ме нахалникът, – доколкото виждам от визитната картичка на чантата му. Него ще го настанят в служебния вагон.

Разбрах, че е излишно повече да защитавам свещената кауза на Правдата пред човек с подобни възгледи за нещата, съвестта ми се успокои, облегнах се назад и заспах съня на праведния.

Пет минути преди тръгването на влака законните собственици на купето се качиха и се стълпиха вътре. Те останаха много изненадани, че намират само пет свободни места, на които трябваше да седнат седем души, и започнаха да се карат ожесточено помежду си.

Б., аз и натрапникът в другия ъгъл се опитахме да ги успокоим, но страстите така се бяха разбушували, че оставаха глухи за гласа на Разума. Всяка комбинация от петима, които евентуално можеха да седнат, обвиняваше другите двама, че се опитвали с измама да завладеят чуждите места, и всеки един поотделно открито обявяваше останалите шестима за лъжци.

Подразни ме най-много това, дето се караха на английски. Всеки от тях си имаше свой език – четиримата белгийци, двамата французи и германецът, – но никой друг език не им се виждаше тъй подходящ да се обиждат както английският.

Като видяха, че няма никакви изгледи да се споразумеят помежду

си, те се обърнаха към нас. Ние без колебание се произнесохме в полза на петимата най-слаби, които, смятайки очевидно въпроса за окончателно решение, седнаха и казаха на другите двама да се махат.

Двамата дебели обаче – германецът и единият от белгийците – явно възнамеряваха да оспорят решението и повикаха началника на влака.

Но началникът на влака не изчака да чуе какво имат да му кажат, а взе направо да ги ругае, че изобщо са се качили във вагона. Каза им да се засрамят от себе си, задето са нахълтали в купе и без това вече препълнено и са създали главоболие на пътниците, които преди тях са били там.

За да им обясни всичко това, той също прибягна до английския, а те слезоха на перона и го нахокаха пак на английски.

Английският език, изглежда, е много популярен за кавги сред чужденците. Предполагам, че го намират много изразителен.

Ние наблюдавахме групата от прозореца. Беше ни забавно и любопитно. Тъкмо посред разправията на сцената се появи един нощен полицай. Всеки човек в униформа винаги поддържа друг човек в униформа, независимо за какво е караницата и кой е крив и кой прав – това не го интересува. Съществува едно определено схващане сред униформените среди – че униформата никога не греша. И ако крадците носеха униформа, на полицията щяха да й наредят да им помага с всички сили и да арестува всеки стопанин, който би се опитал да им попречи да осъществят плановете си.

Полицаят взе да помага на началника на гарата да ругае двамата пълни пасажери, като сам ги ругаеше – и то пак на английски. Познанията му в този език в никакъв случай не можеха да се нарекат добри и човекът навярно беше в състояние да изрази чувствата си много по-богато и по-свободно на френски или на фламандски, но нямаше това за цел. Неговият стремеж, както стремежът на всеки чужденец, беше да стане един усъвършенствуван английски говорещ кавгаджия и случаят беше чудесно упражнение за него.

После от митницата излезе някакъв чиновник и се присъедини към вавилонското стълпотворение. Той застана на страната на пътниците и взе да ругае началника на гарата и полицая, и ги ругаеше на английски.

Б. отбеляза колко е приятно тук, в чуждата страна, далеч от родните ни брегове, да попаднем на такова чисто английско скандалче като това.

СЪБОТА. 24-ТИ – ПРОДЪЛЖЕНИЕ

Човек с фамилия. – Съвременен влак. – Оскърбление на елин англичанин. – Сам в Европа. – Трудността да накараш германските келнери да разберат скандинавски. – Опасността да знаеш твърде много езици. – Изморително пътуване. – Здравей, Кьолн!

В купето ни имаше един много добре осведомен белгиец и той ни разказваше по нещо интересно почти за всеки град, през който минавахме. Сигурен съм, че ако можех да се удържа буден, за да го слушам и да запомням онова, което казваше, без да го бъркам с други неща, щях да науча много за областта между Остенде и Кьолн.

Този човек имаше роднини почти във всеки град. Допускам, че са съществували и съществуват и сега такива големи и многочислени фамилии, но за такава безчетна като неговата никога не бях чувал. Те очевидно бяха разсаждани предумишлено и сега населяваха цялата страна. Всеки път, като се събудех, долавях някаква откъслечна забележка като тази:

– Брюж – от тази страна може да се види часовниковата кула – всеки час изсвирва по една полка от Хайдн. Леля ми живее тук. Ганд – „Отел дьо вил“, някои твърдят, че е най-хубавият образец на готическа архитектура в Европа. Тук живее майка ми. Бихте могли да видите къщата, ако не е тази църква. Току-що отминахме Алост – главният поминък е хмелът. Някога тук живееше дядо ми. Вече не е между живите. Това е кралският замък – точно от тази страна. Сестра ми е омъжена за един човек, който живее тук – искам да кажа, в Лекен, не в двореца. Това е куполът на съдебната палата – наричат Брюксел „малкия Париж“, но аз го предпочитам пред Париж, не е толкова многолюден. Аз самият живея в Брюксел. Лувен – тук се намира статуята на Ван де Вайер, революционера от 1830. Майката на моята жена живее в Лувен. Тя настоява да дойдем да живеем тук. Казва, че в Брюксел сме били много далеч от нея, но аз не мисля така. Лиеж – виждате ли цитаделата? Имам няколко братовчеди в Лиеж – само че втори, повечето от първите ми братовчеди живеят в Местрихт.

И тъй нататък през целия път до Кьолн.

Струва ми се, че не минахме през нито един град или село, в което да нямаше ако не повече, поне по един индивид от роднините на този

човек. Пътуването ни приличаше по-скоро на посещение на места, където живееше тази фамилия, отколкото на обиколка на Белгия и част от Северна Германия.

В Остенде се погрижих да заема място с лице към локомотива. Предпочитам да пътувам по посока на движението. Но когато малко покъсно се събудих, открих, че пътувам заднишком. И викнах възмутено:

– Кой ме премести тук? Както знаете, аз бях ей там. Нямаме право да вършите такива неща.

Спътниците ми обаче ме увериха, че никой не ме е местил, а влакът, като стигнал Ганд, се обърнал обратно.

Страшно се ядосах. Що за подла измама беше това от страна на влака – да тръгне в една посока и по този начин да те подмами да заемеш мястото си (или нечие чуждо място, в зависимост от случая) с впечатлението, че ще пътуваш в тази посока, а след това да се обърне и да тръгне в друга посока? Дълбоко се съмнявах дали влакът изобщо знае накъде отива.

В Брюксел слязохме и си поръчахме кафе и кифли. Не помня на какъв език съм говорил там, във всеки случай никой не ме разбра. Следващия път, когато се събудих – вече бяхме се отдалечили доста от Брюксел, – открих, че отново пътуваме по посока на движението. Локомотивът очевидно за втори път беше променил намерението си и сега теглеше вагоните на другата страна. Това сериозно ме обезпокои. Влакът явно си правеше каквото му скимне. Как да му има доверие човек! Ами ако по някое време реши да тръгне встрани? Мина ми през ум, че трябва да стана и да проуча как стоят нещата, но докато съм размишлявал по въпроса, съм заспал.

В Хербестал ни свалиха от вагона, за да проверят багажа ни за Германия, но аз бях толкова сънен, че със замъгленото си съзнание реших, че пътуваме из Турция и ни нападат разбойници. Когато ми казаха да си отворя чантата, аз извиках: „За нищо на света!“ И им обърнах внимание, че съм англичанин, затова да внимават. Казах им още начаса да си избият от главата всякаква мисъл за откуп, освен ако са съгласни на чек, тъй като семейството ми по принцип не плаща в брой за нищо – особено пък за откуп на роднини.

Те обаче не обърнаха внимание на предупреждението ми, ами ми задърпаха пътната чанта. Опитах се да им окажа съпротива, но те ми надвиха и аз отново заспах.

Когато се събудих, открих, че съм в бюфета. Как бях отишъл там, не помня. Инстинктът трябва да ме е ръководил, докато съм спял.

Заръчах обичайното кафе с кифли. (Вече бях претъпкан от кафе и кифли.) В главата ми се беше втълпила мисълта, че съм в Норвегия, затова направих поръчката на завален скандинавски – бях научил няколко думи по време на едно пътуване през фиордите миналото лято.

Келнерът естествено не ме разбира; но аз толкова съм свикнал да виждам как чужденците се объркват, когато им заговориш на техния език, че го оправдах. Още повече желаните от мен продукти в случая бяха под ръка и необходимостта да се разберем с думи ставаше въпрос от второстепенно значение.

Взех както обикновено две чаши кафе – една за Б. и една за мене – и докато ги носех към масата, се огледах за приятеля си. Не го виждах никъде. Какво ли беше станало с него? Доколкото си спомнях, не го бях виждал от часове. Не знаех нито къде съм, нито какво правя. Смътно си спомнях, че двамата с Б. бяхме тръгнали – но дали вчера или преди шест месеца, това не можех да кажа дори да ме обесеха – с намерението, ако не се лъжех, да отидем някъде и да видим нещо. Сега вече бяхме в чужбина – някъде в Норвегия според мен; но защо бях решил, че сме именно в Норвегия, и до ден-днешен не ми е понятно. И ето че го бях изгубил!

И как, за бога, щяхме да се намерим един друг отново? В съзнание-то ми изплува ужасна картина – двамата с Б. бродим обезумели наго-ре-надолу из Европа, може би с години, и напусто бе търсим. Трогателната история на Евангелина оживя пред очите ми с ужасяваща яркост.

Нещо трябваше да се направи, и то незабавно. На всяка цена трябваше да намеря Б. Окопитих се и повиках на помощ всички скандинавски думи, които знаех.

Не беше хубаво от страна на тези хора да се преструват, че не разбират собствения си език и така да се отърват от мен. Този път трябваше да ме разберат, тъй като не ставаше въпрос за кафе и кифли, а за нещо много сериозно. Щях да накарам келнера да разбере моя скандинавски дори ако трябваше да му го набия в главата със собствения му кафеник.

Хванах го за рамото и на моя скандинавски, който трябва да е звучал сърцераздирателно с прочувствения си жар, го попитах дали не е виждал приятеля ми – приятеля ми Б.

Човекът само се опули срещу мен.

Аз го разтърсих отчаяно и казах:

– Мой приятел – голям, едър, висок, – той е къде? Вие вижда него къде? Тука?

(Можех да се изразя единствено по този начин, защото не бях много силен в скандинавската граматика, а познанията ми за спрежението на глаголите се свеждаха все още до сегашното време на инфинитивно-то наклонение. Пък и в момента съвсем не можех да мисля за изяществото на стила си.)

Около нас се събра цяла тълпа, привлечена от ужасеното изражение на келнера. Тогава се обърнах към всички общо:

– Мой приятел Б. – глава, червено – обувки, жълто, кафяво, златно – палто, малко квадратчета – нос много едро! Той е къде? Него вижда – някой – къде?

Никой не си помръдна пръста да ми помогне. Само стояха и ме запаха.

Повторих всичко отново по-високо, в случай че някой, застанал по-отстрани, не ме е чул; и го повторих със съвсем друг акцент. Повече от това не можех да им помогна.

Те забърбориха възбудено помежду си, после на един от тях, човек е доста по-интелигентна физиономия от останалите, изглежда, му хрумна някаква умна идея – той хукна навън и взе да тича насам-натам, като викаше нещо на висок глас, нещо, в което думата „норвежец“ се повтаряше непрестанно. След няколко секунди отново влезе вътре, очевидно много доволен от себе си, придружен от един добродушен на вид стар джентълмен – с бяла шапка. Тълпата им направи път да минат, старият джентълмен се доближи до мене, усмихна ми се и се впусна в една дълга и безсъмнено благожелателна реч на скандинавски.

За мен обаче тази реч беше напълно непонятна от начало до край и това ясно можеше да се разбере по израза на лицето ми. Мога да доловя тук-таме по някоя и друга скандинавска дума, ако ги произнасят бавно и отчетливо, и това е всичко.

Старият джентълмен ме изгледа с голяма изненада и каза (пак на скандинавски, разбира се):

– Говорите ли норвежки?

Аз отвърнах на същия език:

– Малко, много малко – много.

Той изглеждаше не само разочарован, но и възмутен и обясни на тълпата как стои въпросът и тълпата също се възмути.

Защо всички така много ми се ядосаха, не можах да си обясня. Има толкова много хора, дето не разбират скандинавски. Смешно беше да ми се сърдят, че и аз не разбирам. И все пак аз знаех малко, а други и това не знаят.

Попитах стария джентълмен къде е Б. и нека му призная тази заслуга, той ме разбра. Но освен с това, че ме разбра, той не ми помогна с нищо повече от другите; защо си бяха направили толкова труд да го доведат, така и не проумях.

Как щеше да свърши всичко, ако затруднителното положение, в което се намирах (те ме бяха вбесили до крайна степен), бе продължило още малко, не мога да кажа. За щастие в този момент зърнах Б., който тъкмо влизаше.

Едва ли щях да го поздравя по-сърдечно, ако се канех да заема пари от него.

– Радвам се, че те виждам отново – викнах аз. – Това е толкова хубаво! Помислих, че съм те загубил!

– Та вие сте англичанин! – възкликна старият джентълмен с бялата шапка на съвършен английски, като ме чу да говоря на Б.

– Да, зная – отвърнах аз, – и се гордея с това. Надявам се, че нямате нищо против.

– Ни най-малко – рече той, – стига да говорите английски вместо норвежки. Аз самият също съм англичанин. – И с тези думи си тръгна, очевидно много озадачен.

Когато седнахме, Б. ми рече:

– Ще ти кажа каква е бедата с теб, Дж., знаеш прекалено много езици за този континент. Лингвистичните ти способности ще ни погубят, ако не ги съдържаш малко. А санскритски и халдейски знаеш ли?

Отвърнах, че не знам.

– Ами еврейски или китайски?

– Нито дума.

– Сигурен ли си?

– Напълно. От тях знам само точките и запетайките.

– Какво щастие – въздъхна Б. облекчено. – Сигурно щеше да се опиташ да ги пробуташ на някой лековерен селяк за немски, ако ги знаеше!

Пътуването до Кьолн през дългите горещи часове на сутринта е досадно и уморително. Купето е задушно. Винаги ми е правило впечатление, че пътниците по влаковете гледат на чистия въздух като на отрова. Те обичат да вдъхват отпадъците от собствените си дихания, затова затварят плътно всички прозорци и вентилатори. Слънцето се струи през стъклото или през пердето и пърли крайниците ни. Главите и телата ни болят. Прахта и саждите се нанасят вътре, наслояват се по дрехите ни и цапат ръцете и лицата ни. Всички дремем, някакво рязко полюшване ни

събужда внезапно, после заспиваме отново, облегнати един на друг. Аз се събуждам и откривам, че моят съсед е прислонил глава на рамото ми. Срамота е да го изгоня – изглежда такъв добряк. Но е тежичък. Избутвам го на рамото на човека от другата му страна. И там му е също така добре. Носим се с олюляване и когато влакът изведнъж силно се разклаща, главите ни се облъскват. Предмети се посипват от мрежите върху нас. Ние се оглеждаме изненадано и отново заспиваме. Чантата ми тупва върху главата на непочтения човек в ъгъла. (Дали това не е възмездие?) Той се сепва, извинява ми се и отново потъва в забвение. На мен много ми се спи, за да вдигна чантата. Тя остава да лежи на пода, а непочтеният я използва като подложка за краката си.

От време на време поглеждам навън с полузатворени очи към равното, попукано от сушата, голо поле; към малкия ковчор от парчета обработваема земя, засети с царевица, цвекло, овес и плодове и наредени едно до друго, едно до друго, всяко като малка градинка; към мрачните каменни къщици.

Някъде далеч на хоризонта се появява силуетът на камбанария. После до нея се възправя висок комин, после някакъв безпорядък от покриви, които най-накрая се разделят на къщи, фабрики, улици, и ние доближаваме спящия град.

Хора отварят вратата на вагона, вглеждат се в нас, но очевидно не ни харесват особено и бързо я затръшват, а ние заспиваме отново.

Докато влакът продължава да се носи с грохот, полето започва да се разбужда. Груби селски каруци, запретнати с волове, а понякога и с крави, търпеливо ни изчакват да прекосим дългите прави пътища, прострели се с мили надалеч през равнината. Селяни с тежка стъпка се отправят към нивите на работа. Над селата и стопанствата се вие дим. Пътници чакат на попътните спирки.

Към обед, като поглеждаме навън, виждаме две малки островърхи кули, възправени една до друга към небето. Приличат си като близнаци и колкото по ги приближаваме, стават все по-големи. Описвам ги на Б., а той казва, че това са камбанариите на Кьолнската катедрала; всички започваме да се прозяваме и протягаме и да прибираме чантите и чадърите си.

ПОЛОВИНАТА ОТ СЪБОТА, 24-ти, И ЕДНА ЧАСТ ОТ НЕДЕЛЯ, 25-и

Трудността да поддържам дневник. – Голямо миене. – Немското легло. – Кое е необичайното в него. – Навици и обноски на немската армия. – Основният недостатък на Б. – Кьолнската катедрала. – Мисли без думи. – Странен обичай.

Дневникът ми става все по-объркан. Причината за това е, че не живея тъй, както би трябвало да живее човек, който си води дневник. Би трябвало например да седна на бюрото си в единадесет часа вечерта и да запиша всичко, което ми се е случило през деня. Но в единадесет часа вечерта аз съм точно по средата на дълго пътуване с влак или токущо съм станал от сън, или тъкмо се готвя да легна да поспя няколко часа. Наистина лягаме си по най-необичайно време, щом ни попадне легло и имаме няколко свободни минути. Днес например успяхме да поспим чак следобеда и сега закусваме; не съм много сигурен дали сме вчера или утре и изобщо кой ден сме. Ето защо няма и да се опитвам да водя този дневник по общоприетия начин, а ще записвам по няколко реда, когато ми остане половин час, в който нямам какво друго да правя.

Първата ни работа в Кьолн беше да се измием в Рейн (не бяхме се мили, откакто напуснахме чистите си домове в Англия). Отначало възнамерявахме да се измием в хотела, но като видяхме легена, водата и пешкира, които ни бяха оставили в стаята, решихме, че няма смисъл да си губим времето да си играем с тях. Същото би било Херкулес да се опита да изчисти Авгиевите обори със спринцовка.

Извикахме камериерката и ѝ обяснихме, че искаме да се измием, а не да надуваме сапунени мехури. Не биха ли могли да ни дадат по-голям леген, повече вода и по-големи пешкири? Камериерката (строга дама към петдесетте) смяташе, че хотелското сдружение в Кьолн едва ли би могло да ни помогне с нещо и според нея реката била това, което всъщност ни трябвало.

Помислих, че старата жена се шегува, но Б. каза: „Не“; като ни посъветвала да отидем да се измием на реката, тя имала пред вид къпалните на брега. Аз се съгласих. Наистина Рейн може би щеше да отговори на изискванията; по това време в него трябваше да има предостатъчно вода след обилните пролетни дъждове.

Като го видях, останах доволен и казах на Б.:

– Това напълно си го бива, приятелю, ето какво всъщност ни трябваше. Както виждам, в тази река има достатъчно вода, за да бъдем отново чисти днес следобед.

Бях слушал много хвалебствия за Рейн и съм доволен, че можах и аз да добавя нещо добро за него. Никога друг път не се бях освежавал така.

По-късно обаче съжалих, че се бяхме изкъпали в Рейн. Чух някои приятели, които след нас пътуваха из Германия, да казват, че с това сме похабили реката за до края на сезона. Не става въпрос за търговския транспорт, но туризмът бил напълно провален. Туристическите групи, които обикновено пътували по Рейн с параход тази година, но щом зърнели реката, решавали да продължат с влак. Параходните агенти напразно се мъчели да ги убедят, че Рейн е винаги така мътен, поради пръстта, която събира по пътя си през планините.

Но туристите отказвали да приемат това обяснение и казвали:

– Да, планините могат да причинят, до известна степен това, признаваме, но не изцяло. Знаем какъв е Рейн обикновено, мътен и понякога доста противен и все пак поносим, но това лято той е такъв, че ние бихме предпочели да не пътуваме по него. Ще изчакаме пролетните дъждове идущата година и тогава.

След като се изкъпахме, решихме да си легнем. За преситения англичанин, свикнал през целия си живот нощ след нощ да си ляга в старото си и най-банално легло, има нещо особено възбуждащо в това, да се опита да спи в немско легло. Отначало той не знае, че това е легло. Чисто и просто си мисли, че някой е обиколил стаята, събрал е всички възглавнички и други подобни на тях предмети, които е успял да намери, и ги е натрупал в едно дървено корито, готови за пренасяне. Той позвънява на камериерката и ѝ обяснява, че му е посочила погрешна стая. Той искал спалня.

– Но това е спалня! – възкликва камериерката.

– А къде е леглото? – пита той.

– Ето го! – казва тя, като посочва коритото, в което стоят натрупани всички възглавнички и покривчици.

– Това ли? – извиква той. – Че как ще спя в него?

Камериерката не знае как би могъл да спи в него, защото никога не е присъствувала, когато някой мъж си е лягал, и затова не е сигурна какво точно се прави, но предполага, че трябва да легне по гръб и да си затвори очите.

– Но то е късо – възразява англичанинът. Камериерката смята, че ще може да се смести, ако си посвие краката.

Той разбира, че е излишно да спори повече и се примирява:

– Добре тогава, хайде по-бързо го оправяйте.

А тя казва:

– То е оправено.

Той се обръща и поглежда ядосано момичето. Дали не използва обстоятелството, че е самотен чужденец, далече от роднини и приятели, за да се подиграва с него? Приближава се до това, което тя нарича легло, грабва най-горната торба и като я вдига високо, пита:

– В такъв случай може би ще ми обясните какво е това?

– Това ли? – изумява се момичето. – Това е дюшекът!

Англичанинът е малко смутен от неочаквания отговор.

– О! – успява да изрече той. – О! Дюшекът, така ли? Аз пък мислех, че е игленик. Добре, да приемем, че това е дюшекът, тогава какво търси тук над всичко отгоре? Вие си мислите, че понеже съм ерген, не разбирам нищо от дюшеци?

– Там му е мястото – отвръща невъзмутимо камериерката.

– Къде? Най-отгоре ли?

– Да, сър.

– В такъв случай къде са завивките?

– Отдолу, сър.

– Слушайте, мило момиче, или вие не ме разбирате, или аз не ви разбирам вас, във всеки случай е едно от двете. Свикнал съм обикновено да лягам на дюшека и да се завивам със завивките и затова сега нямам никакво намерение да лягам върху завивките и да се завивам с дюшека. Това съвсем не е комичен балет, както знаете!

Момичето го уверява, че няма никаква грешка, че това легло е направено така, както се правят всички легла в Германия, и че ще е най-добре да се примири и да се опита да легне в него, а ако продължава да недоволствува, тогава да легне да спи на пода.

Той е много изненадан. Според него такава легло човек би могъл да си направи, когато се върне късно вечер след пиянство. Но решава, че няма смисъл повече да обсъжда въпроса с момичето.

– Е, добре – казва той, – донесете ми възглавница и ще опитам!

Камериерката му обяснява, че на кревата вече има две възглавници и посочва две плоски, четвъртити, около метър големи възглавници, сложени една върху друга в единия край на цялата бъркотия.

– Тези ли? – изкрещява изнемощелият пътник и желанието му да си

легне започва да се изпарява. – Това не са никакви възглавници! Искам нещо, на което да мога да си сложа главата, а не да си опирам гърба! Само не се мъчете да ме убеждавате, че трябва да спя върху тези отвратителни дъски!

Но момичето иска да го убеди именно в това и му дава да разбере, че има и друга работа да върши, освен да стои и да приказва празни приказки с него.

– Да, да, само ми покажете как да започна – моли я той, – от коя страна да се кача в него и няма да ви задържам повече. Останалото ще се помъча да разгадая сам.

Тя му обяснява как става този фокус и си отива, а той се съблича и пропълзява вътре.

Възглавниците му създават голямо главоболие. Не знае дали са направени, за да седне върху тях или просто да се облегне. И докато се опитва да заеме ту едното положение, ту другото, така силно си удря главата в горната табла на леглото, че неволно изохква и се спуска бързо към долния край. Там пък десетте му пръста едва не се забиват в долната табла.

Човек от нищо не се вбесява така, както когато го ударят през пръстите на краката, особено ако е убеден, че не го е заслужил. При този удар англичанинът извиква; „Дявол да го вземе!“ и конвулсивно свива крака, а в това време коленете му се удрят адски в страничната дъска на леглото. (Немското легло, запомнете, се прави във формата на плитък отворен сандък и по този начин лежащата вътре жертва отвсякъде е обградена от солидни дъски с остри ръбове. Не зная точно какъв вид дърво употребяват, но е невероятно твърдо и издава странен музикален звук, когато го удариш здраво с кост.)

След това за миг той остава да лежи неподвижен, чудейки се откъде ли ще последва нов удар. Като вижда, че известно време нищо не става, той започва да си възвръща увереността и се осмелява леко да опита с крак и да прецени положението.

Отгоре е завит само с едно много тъничко одеяло и чаршаф и едва не замръзва от студ. Дюшекът е доста топъл наистина, но не стига. Като го придърпа към брадата си, краката му се вкочаняват. Избута ли го надолу към краката, по горната част на тялото му запълзват тръпки. Опитва се да се свие на кълбо, така че целият да може да се пхне под завивката, но и това не помага, все нещичко остава непокрито.

Минава му през ум колко удобно биха се чувствували в това легло „човекът-змия“ и „чудото без кости“ и го обзема безкрайно съжаление,

че не е учил за акробат. Да може само да си усуче краката около шията и да пъкне главата си под мишницата, всичко ще бъде съвсем другояче. Но тъй като никога не се е учил на такива полезни номера като тези, не му остава нищо друго, освен да лежи примирено по гръб и да се топли на части.

Глупаво е от негова страна при всичките тези страдания да позволява на чувството си за естетика да го измъчва, но както си лежи по гръб, без да иска, свежда очи надолу и остава ужасен от гледката, която представлява. Издутият дюшек, проснат върху корема му, го прави да изглежда на човек, страдащ от някакъв чудовищен оток, или пък на някаква огромна жаба, която се е обърнала по гръб и не знае как да се изправи отново на крака.

И като че ли не стига всичко това, ами и една допълнителна неприятност не му дава мира и трябва да се справя и с нея. Всеки път, щом помръдне някой от крайниците си или поеме по-дълбоко дъх, дюшекът (който е целият само от пух) тупва на пода. А да се пресегнеш от немското легло (нали ги правят като сандъци), за да вземеш нещо, което е паднало на пода, е направо невъзможно. Налага се да станеш и да се измъкнеш от него, а при всяко измъкване и вмъкване си охлузваш пищащите до кръв в страничната дъска.

Нещастникът, след като се подлага приблизително десет пъти на това изпитание, стига до извода, че е истинска лудост от негова страна – един крайно несръчен аматьор в тази работа – да си въобразява, че би могъл да се справи с такова сложно и вероломно нещо като немското легло, в което и най-големият познавач на тези легла може да легне да спи само след като приложи всичките си познания и опитност; затова, измъчен, изскача от него и си ляга на пода.

Във всеки случай аз поне точно така направих. Б., който е свикнал с немските легла, се преве на две и заспа без всякакви затруднения.

Спахме два часа, после станахме и отидохме отново на гарата, за да вечеряме. Бюфетите по гарите в германските градове се посещават повече от местните жители, отколкото от преминаващите през града пътници. Това всъщност не са бюфети, а ресторанти. И бюфетът на къолнската гара беше препълнен с къолнисти.

Имаше представители на всички съсловия, но най-много бяха военните. Военни от всякакъв вид – с чин, без чин, редовни, запасни; пълни военни, слаби военни, стари военни и млади военни. Четирима млади войници седяха срещу нас и пиеха бира. Не бях виждал дотогава толкова млади войници. Изглеждаха дванадесетгодишни, а може да са били и

на тринадесет, но по лицата им беше изписана такава войнственост, сякаш всеки момент бяха готови да шурмуват някоя батарея, ако им се заповядаше. Те си стояха спокойно, надигаха и сваляха огромните халби и обсъждаха някакви военни въпроси; от време на време се изправяха на крака, за да отдадат тържествено чест на някой минаващ край тях офицер и да приемат от своя страна пак така тържествено тържествения му поздрав. Въз всеки случай голямо отдаване на чест падна. Един почти непрекъснат поток от офицери влизаше и минаваше през залата и всеки път, щом някой офицер се появеше на прага, всички военни лапачи и пиячи скачаха, отдаваха чест и оставаха като вкаменени, докато той не отминеше.

Особено ми стана жал за един млад войник до нас, който напразно се мъчеше да си изяде супата. Всеки път, щом поднесеше лъжицата към устата си, на хоризонта неизменно се появяваше някой офицер и войникът забравяше и лъжицата, и супата, и всичко и скачаше като пружина. Нещастникът изобщо не се сети да се смъкне под масата и там да довърши вечерята си.

Между вечерята и тръгването на влака имахме половин час свобода и Б. предложи да посетим катедралата. Това е слабостта на моя приятел – черквите. С голяма трудност успявам да го накарам да отmine някоя черковна врата. Вървим си по улицата под ръка и водим най-сериозен и целенасочен разговор, когато изведнъж забелязвам, че Б. е станал мълчалив и разсеян. Веднага разбирам какво му е – видял е някоя черква. Правя се, че не съм забелязал промяната в него и полагам усилия да го накарам да побърза, но той се тътри все по-бавно, докато най-последно съвсем спира.

– Хайде, хайде – казвам му аз насърчително, – ела на себе си, бъди мъж. Не мисли повече за нея. Забрави я, не я оставай да вземе връх над тебе. След миг ще завием зад ъгъла и ти вече няма да я виждаш. Дай ми ръка и да тичаме!

Б. прави няколко колебливи крачки напред заедно с мен и после отново спира.

– Няма смисъл, приятелю – казва той с такава посърнала и пълна с печал усмивка, че човек може само да го съжали. – То е по-силно от мен. Толкова дълго съм давал воля на това чувство, че сега вече е късно да се поправа. Ти върви и пийни някъде нещо, а аз ще дойда след няколко минути. Не се тревожи за мен, няма смисъл.

И той тръгва обратно с несигурни стъпки, а аз се отправям замислено към най-близкото кафене, където над чашка абсент или коняк

благодаря на провидението, че още в най-ранна възраст съм се научил да възпирам влечението си към черквите и не съм станал такъв жалък нещастник като Б.

След малко той влиза в кафенето и сяда до мен с някакъв необуздан и трескав възторг в очите и под маската на неестествена веселост иска да скрие чувството си за вина.

– Покривката на олтарта беше великолепна – шепне ми той с въодушевление, което ме кара да изпитвам още повече жал към него, тъй като разбирам, че няма надежда да се излекува. – В северната крипта има един ковчег – приказка. Не съм виждал друг такъв саркофаг през живота си.

В момента не казвам нищо, безсмислено е. Но вечерта, когато се готвим да си лягаме и всичко наоколо е притихнало – доколкото може да притихне един хотел, в който неспирно пристигат пътници с тежки куфари и все имат някакви неприятности с тях, – аз започвам да го разубеждавам и да го мъмря кротко. Но за да не остане с впечатлението, че му чета проповеди, прибягвам до хитрост.

– Къде ще ни стигне времето – казвам аз – да обиколим всички интересни места, когато искаме да видим всички кафенета, театри, музикохолове, бирарии и танцувални салони, ако ти пропиляваш така безразборно половината ден да се шляеш по черкви и катедрали?

Той е дълбоко разстроен от думите ми и обещава да се откаже. Заглежда се със сълзи на очи, че никога вече няма да прекрачи черковен праг. Но на следващата сутрин, когато изкушението го завладее отново, всичките му добри намерения отиват по дяволите и той пак е в плен на слабостта си. Във всеки случай човек не бива да му се сърди, защото той наистина се мъчи да се освободи от това робство, но просто самата миризма на църквите тъй го привлича, че не може да устои.

Тогава още не знаех, че тази негова страст е така силна, затова не възразих на предложението му да посетим Кьолнската катедрала и съответно се отправихме нататък. Б. беше ходил и преди и знаеше всичко за нея. Каза ми, че била започната да се строи в средата на тринадесетото столетие, но я довършили едва преди десет години. Струва ми се, че строителят доста се е позабавил.

Б. каза също, че двете кули били най-високите черковни кули в света. Аз отрекох изцяло това негово твърдение и допълних, че кулите нищо не струват. Той се зае горещо да ги защитава, като каза, че те са повисоки от която и да било сграда в Европа с изключение на Айфеловата кула.

– Хайде, хайде – рекох аз, – има толкова по-високи сгради от тях в Европа, да не говорим за Азия и Америка.

Нямах право да изказвам подобно мнение, защото всъщност не знам нищо по този въпрос. Искях просто да ядосам Б., но той – сякаш беше лично заинтересован от сградата – с такъв жар се впусна в подробности за красотата и достойнствата ѝ, все едно, че беше акционер, който се опитва да я продаде.

– Кулите ѝ са 512 стъпки високи – каза той.

А аз отвърнах:

– Глупости! Някой те е хързулнал, като е видял, че си чужденец.

Той много се ядоса на това и каза, че може да ми покаже данните в пътеводителя.

– Пътеводителя! – извиках аз презрително. – Ти още малко ще започнеш да вярваш и на вестници!

Тогава Б. ме попита възмутено според мен в такъв случай колко са високи кулите. Аз ги оглеждах критично няколко минути и след това казах, че според мен те не надминават 510 стъпки, и то от външната страна. На това нещо Б. вече много ми се ядоса и ние влязохме в катедралата мълчаливи.

Какво толкова може да се каже за една катедрала! Освен за околото на професионалния турист катедралите си приличат досущ една на друга. Според мен красотата им не се крие нито в стенописите и скулптурите, на които те дават подслон, нито в костите и разните там антикварни предмети, намерени в избите им, но в самите тях – в пространността им и в дълбоката им тишина.

Над малките домове, над шумните гъмжащи от хора улици те се издигат като някаква нежна мелодия, поглъщаща в кристалните си звуци дисонантното дрънчене. И колко хубаво е да можеш да поспреш в тези сгради, където едва доловимо се чува отгласът на мирския шум, където градската врява не може да проникне – и ако досадните гидове те оставят на мира – да се отдадеш за миг на размишления.

КРАЯТ НА СЪБОТА, 24-т и, И НАЧАЛОТО НА НЕДЕЛЯ, 25-и – ПРОДЪЛЖЕНИЕ

Рейн! – Как се пише история. – Сгушените селца. – Немският кондуктор. – Страстта му към билети. – Където отидем, носим утеха и радост, развеселяваме тъжните, размиваме плачещите. – „Билети, моля!“ – Перипетиите с търсенето. – Обикновена грешка. – Акробатическите упражнения на кондуктора. – Малка шега на железопътните власти. – Защо трябва да мислим за страданията на другите.

Върнахме се на гарата точно навреме, за да си осигурим удобни места, и в пет и десет под пълна пара поехме за Мюнхен. Щяхме да пътуваме петнадесет часа. Почти през целия път от Бон до Майнц линията върви успоредно с Рейн и пред погледите ни се разкриваше прекрасната гледка на реката, старинните градчета и селца, струпани около бреговете ѝ, обвити в синкава мъгла планински възвишения, които в здрача смътно се отразяваха в бързите ѝ води, прорязани от дълбоки пропасти скатове, възправени тържествено към небесата, зашумени канари, надвесени заплашително над мрачните ѝ дълбини, живописни развалини на рицарски замъци, разположени едва ли не на всяка педя по безкрайното крайбрежие, малки, красиви, подобни на изумруди островчета, които осейват огромното водно пространство.

Малко неща на този свят оправдават очакванията ни, особено онези, от които сме очаквали твърде много и за които сме слушали да ни се говори надълго и нашироко. Подготвен предварително от всичко прочетено и чуто, аз наистина очаквах да открия, че Рейн е само една прехвалена река и нищо друго. Но останах приятно разочарован. Докато влакът ни носеше през смълчания здрач, който постепенно се съгъстяваше в звездна нощ, пред очите ни се разкриваше изключително красива и дивна панорама.

Нямам намерение да ви я описвам, защото за описанието на такава красота е нужно по-блестящо и по-силно перо от моето; да се заема с подобна задача, би означавало само да ви губя времето, драги читатели, а което е още по-важно, да губя и своето.

Да си призная, първоначално не възнамерявах да ви оставя на мира така лесно. Смятах да ви представя една кратка, но ярка и живописна словесна картина на долината на Рейн от Кьолн до Майнц. Фона исках

да скицирам от исторически събития и легенди, свързани с тези местности, а върху него на преден план да обрисувам с ярки цветове съвременния вид на рейнското крайбрежие, като добавя съответните забележки и обяснения.

Ето и някои от бележките, които си бях вземал за целта:

„Бележки за главата Рейн.

Константин Велики често е идвал тук, а също и Агрипа. (NB – Да се намери нещо за Агрипа.) Цезар също е имал нещо общо с Рейн – и майката на Нерон.

(Към читателя – краткостта на тези бележки прави на места неясен смисъла им. Последната ми бележка например означава, че Цезар и майката на Нерон, двамата поотделно, са имали нещо общо с Рейн, а не че Цезар е имал нещо общо с майката на Нерон. Обяснявам всичко това, защото не бих искал да създам някакво погрешно впечатление относно Цезар и тази дама. Скандалните истории са нещо несъвместимо с природата ми.)

Продължение на бележките ми: убите в началния период на историята са населявали десния бряг на Рейн – а после по някакъв начин се намерили на левия. (Предполага се, че убите са някакво племе; но все пак да се провери, тъй като не е изключено да излязат някакви вкаменелости.) Кьолн – люлката на немската култура. Разсъждения върху изкуството и старите майстори. От какви позиции да се пише за това – снизходителност и търпимост. Те всичките вече са умрели. В Кьолн била умъртвена света Урсула заедно с единадесет хиляди девойки – нейни последователки. Не са били малко. Да се обрисува убедително и затрогващо въображаемата картина на кръвопролитие. (NB – Да се открие кой ги е убил.) Да се спомене нещо за император Максимилиан. Наричат го и Максимилиан Велики. Да се спомене също и за Карл Велики (за него може да се напише много нещо) и за франките. (Да се съберат подробни данни за франките – къде са живели и какво е станало с тях.) Да се обрисуват битките между римляни и готи. (Ако не се намерят достатъчно сведения във «Въпросите на Мангнал», да се прочете Гибън.) Да се даде картинно описание – с коментар – на борбите между гражданите на Кьолн и високомерните владици. (NB – Да се опише сблъскването им на някой мост над Рейн, оовен ако няма явни доказателства, че не е имало такова енци.) В очерка да се вмъкнат и мине-зингерите, и

по-специално Валтер фон дер Фогелвайде; той да пее под стените на някакъв замък, а девойката да умре. Да се спомене и Албрехт Дюрер. Критика на неговия стил – банален и безинтересен. (Ако е възможно, да ое докаже, че е такъв.) «Кулата на пльховете на Рейн» близо до Бимген. Да се опише мястото и да се разкаже легендата, свързана с него, но не много подробно, защото всеки я знае. Историята на братята Борнхофен и замъците-близнаци Щеренберг и Хибенщайн. Двамата братя Конрад и Хайнрих били влюбени в Хилдегарде. Тя била много красива. Хайнрих великодушно се отказал от нея в полза на брат си Конрад и тръгнал на кръстоносен поход. Колрад, след като се двоумил една-две години, решил, че и той няма да се ожени за нея, а ще я остави на брат си Хайнрих; той също тръгнал на кръстоносен поход, от който се върнал след няколко години, оженен за една гъркиня. Красивата Х., преотстъпвана ту на единия, ту на другия, жертва на прекалено великодушие, най-после се ядосала (не бива да я корим), затворила се в една усамотена кула на замъка и години наред не искала да види никого. Храбрият Хайнрих ое върнал от поход и изпаднал в ярост, като научил, че брат му К. не се е оженил за красивата Х. Но на него дори и тогава не му дошло на ум той да се ожени за красивата Х. Благородният стремеж на двамата братя да си отстъпват един на друг любимата Хилдегарде е просто покъртителен. Хайнрих изтеглил меч си и се хвърлил към Конрад да го убие. Но красивата Хилдегарде се хвърлила между двамата и ги помирила, но после, като разбрала, че нито единият, нито другият имат сериозни намерения, отвратена от цялата история, се оттеглила в манастир. След това пък жената на Конрад, гъркинята, се хвърлила на врата на един друг мъж, а Конрад от своя страна се хвърлил на гърдите на брат си Х. и двамата се заклели във вечна дружба. (Да се напише прочувствено – все едно, че съм седял сред развалините при лунна светлина и съм слушал легендата от устата на самите духове на героите.) «Роландсек» близо до Бон. Историята на Роланд и Хилдегунде (виж «Бедекер», стр. 663). Да не излезе много дълга, защото много прилича на другата. Дали да опиша погребението? «Стражевата кула на Рейн» до Андернах. Да се провери дали няма песен за нея! Ако има такава, да се включи. Кобленц и Еренбraitщайн. Големи укрепени градове. Наричат ги «Мълчаливите часови на страната». Да се вмъкнат размишления за германската армия и за войната изобщо. Няколко

думи за Фридрих Велики. (Да се прочете нещо за него в историята на Карлайл и да се подберат някои интересни откъси.) Драхенфелс. Да се цитира Байрън. Да се прибавят някои морализаторски размишления за разрушените замъци въобще и да се даде кратко описание на Средните векове от собствена гледна точка.“

Имам още много бележки, но тези са достатъчни, за да получите представа за първоначалния план, който имах в главата си. Не разработих плана си, защото, като взех да размишлявам върху него, мина ми през ум, че той по-скоро ще заприлича на история на Европа, отколкото на глава от туристически дневник. Затова реших да не си губя времето с тази работа, докато не се почувствува нужда от нова история на Европа, каквато в момента не се чувствува.

„Освен това – разсъждавах аз в себе си – такава една работа би била много подходяща за убиване на скуката при някое продължително затворничество. Кой знае дали в бъдеще няма да бъде подложен на принудително бездействие и тогава с радост да се заема с тази важна задача.“

– Такова нещо – казах си аз – трябва да се пази за Холоуей или Пентънвил.

Пътуването покрай бреговете на Рейн в сгъстяващия се мрак сигурно щеше да ми достави голямо удоволствие, ако не ме преследваше мисълта, че на следния ден ще трябва да го опиша в дневника си. Аз му се наслаждавах така, както се наслаждава човек на обед, след който ще трябва да държи реч, или както критик се наслаждава на театрално представление.

Минавахме край чудати малки селца, така тясно сгъшени между линията и реката, че в тях нямаше място за нито една улица. Къщите бяха долепени една до друга и аз не можех да си представя как човек, който живее някъде на средата, може да си стигне до дома, без да се покатури по покривите на половината селце. Да, такива бяха тези селца, че ако някоя тъща реши да навести зет си, може да се лута цял ден, да чува гласа му и дори от време на време да го зърва и пак да не може да стигне до него заради това, че не знае откъде и как да мине. А напие ли се човек в такова селце, хич и не бива да се надява, че ще може да се добере до вкъщи. Най-добре е да седне някъде и да чака, докато му се избистри главата.

Към единадесет часа изпихме по една бира (в германските влакове, които пътуват на дълги разстояния, винаги можете да получите разхладителни напитки, бира и кафе с кифли), събухме обувките си,

пожелавме си лека нощ и се настанихме да спим. Но толкова често идваха да ни искат билетите за проверка, че изобщо не можахме да мигнем.

На всеки няколко минути, поне така ми се струваше на мен, макар че в действителност промеждутъците може и да са били по-дълги, едно призрачно лице се появяваше на прозорчето на купето и ни подканваше да си покажем билетите.

Когато немският железопътен кондуктор се почувствува самотен и не знае какво да прави, той тръгва да се разхожда из влака и да кара пътниците да си показват билетите, след това се връща ободрен и успокоен в своята кабина. Има хора, които се прехласват пред слънчеви залези и планински възвишения или пред произведенията на старите майстори, но немският железопътен кондуктор не може да открие в света нищо по-прекрасно, нищо по-възвишено от железопътния билет.

Почти всички представители на железопътните власти в Германия страдат от тази ненаситна страст към билети. Само да успеят да зърнат на някого билета, и вече са щастливи. Тъй като тази тяхна мания ни се стори безобидна, Б. и аз решихме, когато можем, винаги да им доставяме удоволствие по време на пътуването.

Така че, щом видехме някой немец железничар да стои с тъжно и измъчено лице, ние отивахме при него и му показвахме билетите си. А той засияваше тъй, сякаше слънчев лъч го огряваше; веднага забравяше всичките си грижи. Ако няхахме билети в нас, отивахме и купувахме. Един най-обикновен билет трета класа до следващата гара стигаше, за да му светне на човека пред очите. Но имаше случаи, когато нещастникът все още оставаше мрачен и очевидно имаше нужда от по-силно ободряващо средство, тогава купувахме билет втора класа отиване и връщане.

За пътуването ни до Обер-Амергау и обратно всеки от нас носеше по едно фолио с десет-дванадесет билета първа класа, тъй като трябваше да сменяме влака в различни градове и да изминем едно разстояние от около хиляда мили. И един следобед в Мюнхен, когато видях унилия вид на служителя на гардероба и разбрах, че съвсем наскоро е загубил леля си, предложих на Б. да заведем този нещастен човек в някой тих ъгъл и да му покажем всичките билети, които имахме – двадесет или двадесет и четири на брой, – дори да му ги дадем да ги подържи в ръце и да ги гледа колкото дълго иска. Исках просто да го утеша.

Б. обаче не прие предложението ми. Каза, че дори ако човекът не си загубел ума (а това можеше като нищо да стане), то щели сме да му

навлечем завистта на всички железопътни служители в Германия и по този начин ще го направим нещастен за цял живот.

Ето защо купихме един билет първа класа отиване и връщане до следващата гара и му го показахме. Трогателно е да видиш как лицето на нещастника просиява, да видиш слабата усмивка да пропълзвава отново по устните, от които толкова дълго време е отсъствувала.

Но понякога на човек му се иска железопътните служители в Германия да обуздават тази своя ненаситна страст към билети – или поне да я ограничават малко. Дори на най-гърпеливия човек му идва до гуша цял ден и цяла нощ да показва билета си, а кондукторите сякаш нарочно търсят най-неподходящия момент – тъкмо по средата на дълго и уморително пътуване, за да дойдат до прозорчето на купето и да ти изкрещят: „Моля, билети!“

Уморен си, спи ти се. Не знаеш къде ти е билетът. Не си съвсем сигурен дали изобщо си имал билет; или ако си имал, дали някой не ти го е взел. При мисълта, че няма да ти трябва с часове, си го прибрал така старателно, че накрая вече не си спомняш къде. Костюмът ти има единадесет джоба, а палтото, повесено на закачалката – още пет. Може би е в някой от тези джобове. Ако не е там, тогава по всяка вероятност е в някоя от чантите или в бележника ти, ако изобщо знаеш къде е и той, или може би в портмонето.

Започваш да търсиш. Ставаш и се отупваш. После се опипваш целия, като в това време се оглеждаш наоколо; видят на купчината любопитни лица, които те гледат, и човекът в униформа, който те чака със строго вперени в тебе очи, ти внушават за миг мисълта – както си объркал, – че тази сцена се разиграва в полицейския съд и че ако билетът се намери у теб, вероятно ще те осъдят на пет години.

И упорито започваш да твърдиш, че си невинен:

– Казвам ви, че не съм го взел! И никога не съм виждал билета на този джентълмен. Оставете ме на мира! Аз...

Изненадата на спътниците те кара да дойдеш на себе си и ти продължаваш търсенето. Преправяш чантите и изхвърляш всичко едно по едно на пода, като под носа си ругаеш цялата железопътна система на Германия. След това проверяваш в обувките си. Караш всички да станат, за да видиш дали някой не е седнал на него, после коленичиш и пълзиш да го търсиш под седалката.

– Да не би да си го хвърлил през прозореца заедно със сандвича си? – пита те приятелят ти.

– Глупости! Ти за луд ли ме мислиш? – отвръщаш му разярено. –

Защо ще направя такова нещо?

Когато за двадесети път започваш да се опипваш последователно, го откриваш в джоба на жилетката си и следващия половин час седиш и се чудиш как си пропуснал да го намериш предишните деветнадесет пъти.

Докато трае тази мъчителна сцена, кондукторът не прави нищо, с което да разсее тревогата и напрежението ти. През цялото време, докато ти си търсиш билета, той изпълнява най-различни глупави фокуси на стъпалото отвън и по какви ли не начини излага на опасност живота си.

Влакът се движи с тридесет мили в час – скоростта на експресите в Германия – и изведнъж насреща изскача мост, възседнал напреко линията. Като вижда моста, кондукторът се хваща за прозореца и се накланя навън доколкото може. Ти го поглеждаш, после поглеждаш бързо приближаващия се мост и преценяваш, че сводът ще отреже само главата му, без да засегне друга някоя част от тялото, и ое чудиш дали главата ще падне вътре в купето или навън.

На десет сантиметра от моста кондукторът се изпъва като струна, долепя се до вагона и циментовият зид – когато влакът профучава край него – убива една муха, кацнала на горния край на лявото му ухо.

Мостът вече е отминал и влакът се движи по самия край на някаква пропаст, така че, ако пуснеш камък от прозореца, той ще падне на триста стъпки дълбочина; кондукторът внезапно се пуска и започва да изпълнява някакъв тевтонски танц на висящото стъпало – олюлява се напред-назад, без да се държи никъде, и размахва ръце, както правят файтонджиите, когато им е студено.

Искаш ли да пътуваш удобно и приятно с железница през Германия, трябва още в самото начало да решиш, че няма да се тревожиш от това дали кондукторът ще се пребие по време на пътуването, или не. Оставиш ли съчувствието да те завладее, пътуването вече не е пътуване, а истинско мъчение.

В пет часа сутринта (колко свежа, красива и благоуханна е земята в ранното утро! Ленивците, които се излежават в леглото до осем-девет часа, не могат дори да си представят каква голяма част от прелестта на деня губят. Само ние, ранобудните, можем истински да се насладим на красотата на природата) се отказах от по-нататъшни опити да заспя и се упътих към тоалетната в края на вагона, за да се измия.

Но как да се измиеш в това малко местенце? Тъкмо си натопиш ръцете и част от главата в легена и си напълно безпомощен да се защитаваш, когато стените на стайчката, кранът за вода, сапуниерката и разни

други такива вероломни предмети, възползувайки се от твоята безпомощност, се надигнат изведнъж и те смушкат, колкото сила имат; речеш ли да избягаш от тях, тогава пък вратата се отваря и те шляпва изотзад. Аз обаче ако не друго, то поне успях да се намокрят здравата, затова потърсих пешкир. Но пешкир нямаше. Ето в това вече е шегата. Железопътните власти подмамват пасажера със сапун, вода и леген и когато той целият се накваси, най-безцеремонно му откриват, че няма пешкир. Великолепно чувство за хумор, няма що!

Помислях си за носните кърпички в чантата, но за да се добера до тях, трябваше да мина покрай купета с дами, а в този си вид бях крайно иепредставителен. Така че се обърсах в един вестник, който случайно намерих в джоба си, но иска ви кажа, по-противно нещо от това да се бършеш във вестник, струва ми се, няма.

Когато се върнах в купето, събудих Б. и го убедих и той да отиде да се измие; и когато дочух откъм края на вагона ругатните му и разбрах, че и той вече е открил липсата на пешкир, споменът за моята неволя постепенно се разсея. Колко са прави старите хора, дето казват, че като мислиш за нещастieto на другите, забравяш своето!

По протежение на петдесет мили земята до Мюнхен е равна, затова не си струва и да я гледаш. Седиш и само напругаш очи към хоризонта с нетърпеливото желание да зърнеш някакъв признак за приближаването на града.

А градът се крие ниско долу и прави всичко възможно, само и само да остане незабелязан. Откриваш го едва когато почти навлезеш в улиците му.

ПРОДЪЛЖЕНИЕТО НА СЪБОТА, 26-И

Търсим закуска. – Опреснявам своя немски. – Изкуството на жестовите. – Схватливостта на прима балерината. – Представление на английска пантомима в Пиренеите. – Печалните резултати от това представление. – Немският разговорник. – Ограничената му представа за нуждите и желанията на човека. – Неделя в Мюнхен. – Ханс и Гретхен. – Животът на висшите и низши класи. – Избата за бира.

В Мюнхен оставихме багажа си на гарата и тръгнахме да търсим закуска. Часът беше едва осем сутринта и естествено нито едно от големите кафенета не беше още отворено, но най-накрая след дълго обикаляне открихме един старомоден ресторант-градина, от който се носеше приятното ухание на кафе и пържен лук. Влязохме, настанихме се на една от малките масички под дърветата, взехме листата с менюто и повикахме келнера.

Аз се заех с поръчката. Явяваше ми се един чудесен случай да проверя познанията си по немски. Като начало поръчах кафе с кифли. С тази част от задачата си се справих лесно. През последните два дни толкова се бях упражнявал в това, че можех да поръчвам кафе с кифли не само за двама, ами за четиридесет души. След това потърсих в листата нещо по-вкусно и поръчах зелена салата. С доста голямо усилие успях да убедя келнера, че не искам варено зеле и най-накрая някак си му избих това идиотско хрумване от главата. И понеже все още имах малко немски думи в ума си, поръчах един омлет.

– Каж ми да го направи по-пикантен – рече Б., – иначе ще ни донесе нещо, пълно с мармелад и шоколаден крем. Нали им знаеш кухнята.

– Да, разбира се – отвърнах аз. – Да. Чакай да помисля. Как беше на немски пикантен?

– Пикантен ли? – замисли се Б. – Хм! Да! Да ме обесят, ако се сетям! Все я бъркам тази дума. Не, не, не мога да се сетя.

Аз също не можех да се сетя. Впрочем никога не съм я знаел. Опитавме се да му обясним на френски:

– Une omellete aux fines herbes. (Омлет с подправки (фр.). – Б. пр.)

Тъй като той очевидно не ни разбра, повторихме му го на развален английски. Кълчехме и преобръщавме нещастната дума „пикантен“, пресъздавахме я в такива чудати, в такива жални и нечовешки звуци, че

дори сърцето на един дивак би се трогнало от това. Но този суров тевто-нец оставаше безчувствен. Тогава опитахме паитомимата.

Пантомимата е за езика това, което е мармеладът, според етикета на буркана, за маслото – „един отличен (но не във всички случаи) заместител“. Възможностите ѝ като интерпретатор обаче са ограничени, поне в обикновения живот. Що се отнася до балета, там чрез пантомимата може да се обясни всичко без изключение. Виждал съм например как отрицателният герой с едно-единствено ловко движение на левия крак и с известна лека помощ на барабана съобщи на героинята съкрушителната новина, че жената, която е смятала за своя майка, е само някаква нейна леля по бащина линия. Но, разбира се, трябва да се има пред вид, че прима балерината е една дама, надарена с изключително високи умствени способности и съобразителност. Тя например съвсем точно разбира какво иска да ѝ каже партньорът ѝ, когато се завърти четиридесет и седем пъти на един крак и след това се изправи на главата си. Докато обикновеният чужденец по всяка вероятност ще го разбере съвсем превратно.

Един мой приятел, като пътувал веднъж през Пиренеите, се опитал да изрази своята признателност с помощта на пантомимата. Пристигнал късно една вечер в някакво планинско ханче; стопаните го посрещнали много сърдечно и го нагостили с най-хубавото, което имали. А той бил много гладен и с голямо удоволствие изял вкусната вечеря.

Така хубаво се нахранил и стопаните така любезно и сърдечно се отнесли с него, че той решил на всяка цена да им изкаже признателността си и да ги накара да разберат колко доволен останал. Но не можел да им обясни всичко това с думи, защото знаел само толкова испански, колкото да си поиска нещо, и то винаги трябвало да внимава да не поиска повече, отколкото трябва. Думи, с които се изразяват чувства и душевни вълнения, не бил научил още. Затова прибегнал до жестове. Изправил се и посочил празната маса, на която преди това била наредена вечерята, след това отворил уста и посочил гърлото си. После потупал тази част от анатомията си, в която, както твърдят учените, отива яденето, и се усмихнал.

Но трябва веднага да ви обясня, че усмивката на този мой приятел е доста странна. Той самият е с впечатлението, че е много очарователна, макар и, както сам признава, с известна отсенка на тъга. Аз ще добавя само, че в къщи жена му плаши децата с нея, когато не слушат.

Стопаните на хана останали много изненадани от поведението му. Погледнали го смутено, после се отдръпнали встрани и взели да се

съвещават шепнешком.

„Изглежда, че не успях достатъчно ясно да изразя чувствата си към тези простосърдечни селяни – си казал моят приятел. – Трябва да вложа повече жар в пантомимата.“

И той още по-енергично погладил онази част от себе си, за която вече споменах – и която, какъвто съм скромен и благовъзпитан млад човек, за нищо на света не бих нарекъл с истинското й име, – и добавил още пет сантиметра усмивка; освен това направил и няколко движения, които според него изразявали задоволството му и приятелското му чувство към домакините.

Най-после лицата на ханджиите просветнаха и те изтичаха до някакъв долап и извадили едно малко черно шише.

„Слава богу – зарадвал се приятелят ми. – Ето че разбраха какво искам да им кажа. Добрите хорица са доволни, че аз съм доволен и сега ще предложат да изпием заедно по една последна чаша вино!“

Те донесли шишето, напълнили му една винска чаша, поднесли му я и със знаци му дали да разбере, че трябва да я изпие наведнъж.

„Аха – казал си моят приятел, като взел чашата и я вдигнал срещу светлината, намигайки към нея дяволито. – Това трябва да е някаква специална отлежала напитка, типична за областта, която семейството пази само за избрани гости.“

И с чашата в ръка той произнесъл кратка реч, в която пожелал дълъг живот и много внуци на старата двойка, добър съпруг на дъщерята и благоденствие на цялото село. Той знаел, че те не могат да го разберат, но смятал, че по тона и жестовете му ще се досетят за смисъла на това, което им казва, и ще доловят какви добросърдечни чувства храни към всички тях. Като свършил с благопожеланията, той сложил ръка на сърцето си, усмихнал се още веднъж и на един дъх изпразнил чашата.

Три секунди след това открил, че е погълнал някакво гъсто и лепкаво очистително средство. Домакините погрешно изгълкували пантомимата, която той разиграл, за да им благодари; помислили, че иска да им покаже, че се е отровил или страда от смущения в храносмилането и се постарали да му помогнат, доколкото могат.

Но лекарството, което му дали, не било от тези евтини медицински средства, които загубват действието си половин час след като се поемат от организма, затова било излишно да вечеря отново и той си легнал да спи по-гладен, по-отпаднал, отколкото когато пристигнал в хана.

Направих това дълго отклонение, за да докажа как с такова тънко и деликатно нещо като благодарността любителят-пантомимист не бива в

никакъв случай да се заема.

Думата „пикантен“ е нещо подобно. Двамата с Б. едва не си увредихме вътрешностите от усилията да я пантомимираме. Потихме се като впрегатни добичета цели пет минути, но мъките ни отидоха напразно, защото от всичко келнерът накрая разбра само, че искаме да играем на домино.

И когато вече се чувствавах напълно като човек, попаднах в лабиринта на непрогледна пещера, изведнъж подобно слънчев лъч ме озари мисълта, че в джоба си имам англо-немски разговорник.

Каква глупост от моя страна – да не се сетя за него по-рано! Ние напрягахме свръхчовешки мозъците и телата си, за да обясним някак на един неграмотен германец какво желаем, докато през цялото това време под носа ни е стояло едно книжле, специално написано, за да помага на хората да се справят с трудности като тази, в която ние бяхме изпаднали – едно книжле, съставено грижливо със специалната цел да дава възможност на англичаните, които пътуват из Германия като нас и говорят немски съвсем слабо, да обяснят какво точно желаят и да си отидат от страната живи и здрави.

Измъкнах бързо разговорника от джоба си и започвах да търся разговори, отнасящи се до храненето. Но такива разговори нямаше!

Имаше дълги и разгорещени „диалози с перачката“, за предмети, които ме карат да се изчервявам, като си ги спомня. Двадесет страници от книжката бяха посветени на глупавите разговори между един изключително търпелив обушар и най-досадния и злонравен клиент, на когото обушарят е имал нещастieto да попадне; клиент, който, след като е бръщолевил цели четиридесет минути и е изпробвал всеки чифт обувки в магазина, си излиза спокойно с думите:

– Не, днес няма да купя нищо. Довиждане!

Отговорът на обушаря между другото не е даден. Навярно е имал формата на събувалка, придружена от фрази, които според съставителите са нецелесъобразни за нуждите на един благовъзпитан турист.

Наистина удивителна е изчерпателността на тези „разговори с обушаря“. Изглежда, че тази част от книгата е била писана от човек, който страда от мазоли. Ако отидех с книжката при някой обушар и му изговорех всичко, което го пишеше вътре, нещастникът сигурно щеше да загуби съзнание.

По-нататък следваха две страници с безсмислени брътвежи „при среща с приятел на улицата“:

– Добро утро, господине (или госпожо). Желая ви весела Коледа.

Как е вашата майка?

Като че ли за човек, който едва може да свърже две приказки на немски, ще му дойде на ум да разпитва как е със здравето майката на някой си непознат немец.

Имаше още и „разговори в железопътния вагон“ или по-точно разговори между пътуващи лунатици и „разговори по време на пътуване с параход“ като тези например:

– Как се чувствувате сега? Все още много добре, но не знам колко ще продължи това състояние. – О, какви вълни! Вече не се чувствавам добре, затова ще сляза долу. Помолете да ми донесат един леген.

Как мислите, дали ако на човек му е толкова зле, ще успее да съчини всичко това на немски?

В края на разговорника бяха поместени немски поговорки и „идиоматични фрази“, каквито ги има във всички езици и които аз бих нарекъл по-скоро „идиотични фрази“: „По-добре врабче в ръката, отколкото гълъб на покрива“, „Времето носи рози“, „Орелът не яде мухи“, „Не си купувай котка в чувал“. Като че ли из Германия шествуват огромен брой англичани, които винаги си купуват котките именно по този начин и дават възможност на безскрупулни продавачи да им пробутват иякоя по-долнокачествена котка, та трябва на всяка цена да бъдат предупредени за тази опасност.

Прочетох набързо всички тези глупости, но не намерих никъде нито дума за омлета, който желяехме да си поръчаме. В главата „Храна и напитки“ открих кратък речник, но в него бяха включени главно думи като: малини, смокини, мушмули (какво точно представляват те, не знам, нито съм ги виждал, нито съм ги чувал), кестени и други подобни неща, които човек дори когато си е в родината, не би се сетил да вкуси. В списъка бяха изредени и най-различни подправки като зехтин, оцет, пипер, сол и горчица, но нито дума не се споменаваше за онова, което да подправиш с тях. Можех да си поръчам едно твърдо сварено яйце или парче шунка, но не ми се ядеше нито твърдо сварено яйце, нито шунка. Ядеше ми се „пикантен омлет“, а за такъв омлет авторите на този „полезен малък разговорник“ – както го наричаха те в предговора си – очевидно не бяха и чували.

Като се върнах в Англия от любопитство си набавих три или четири англо-немски разговорника, предназначени да подпомагат усилията на пътуващия из Германия англичанин да се разбере с немците, и дойдох до заключение, че този, който аз бях взел със себе си, е най-изчерпателният и най-целесъобразен от всичките.

Когато накрая загубихме всяка надежда да се обясним с келнера, вдигнахме ръце и се оставихме на милостта на провидението. След десет минути човекът ни донесе димящ омлет с около половин килограм конфитюр от ягоди, а отгоре наръсен с пудра захар. Ние пък го наръсихме с много сол и пипер с надеждата да убием сладкия вкус, но и така пак не можахме да го ядем.

След закуската се снабдихме с едно разписание, за да потърсим подходящ влак за Обер-Амергау. Аз открих един, който тръгваше в три и десет. Крайно удобен за нас влак, при това не спираше никъде. Железопътните власти очевидно много се гордееха с него, защото го бяха вписали в разписанието с удебелени букви. Решихме да пътуваме с него.

Докато стане време за тръгване, се разходихме из града. Мюнхен е красив, добре разположен град, с чудесни улици и изящни сгради. Но въпреки целия му блясък, въпреки сто и седемдесетте му хиляди жители, в него цари някаква спокойна, провинциална атмосфера. По широките му булеварди в делнични дни почти няма движение, а в добре снабдените му магазини тук-таме ще видите някой купувач. Но този ден беше неделя и градът бе по-оживен от друг път. По главните улици се тълпяха граждани и селяни в празнични облекла и сред тях най-живописно се открояваха баварците с техните старинни, векове наред предавани от поколение на поколение костюми. Победоносно шествуващата по целия свят мода с нейната вечна борба с цветовете и форми не беше успяла да проникне във високопланинските баварски твърдини и отстъпваше победена. И щом дойде неделя или някой друг празник, широкоплещестият, обгорял от слънцето пастир от Оберланд надява яркозеленото си бродирано елече върху снежнобялата си риза, препасва късите си панталонки с един пояс през кръста, нахлупва върху къдрите си украсената с перо мека шапка, нахлузва тежките си обувци и закрачва през хълмовете към къщата на своята Гретхен.

А Гретхен го чака, бъдете сигурни в това, също тъй празнично пременена. Каква прелестна старовремска картинка представлява тя, застана под острия фронтон на дървеното шале. Тя също показва предпочитание към националния цвят – зеленото. Но за разнообразие вятърът развява по плитките ѝ красиви червени панделки, а изпод украсената ѝ с бродерия пола наднична бяла фуста. Едрите ѝ гърди са пристегнати в черно елече, навървено с черен копринен шнур отпред. (Струва ми се, че тази дреха се нарича корсаж, но не съм много сигурен, тъй като винаги ми е било неудобно да попитам). Широките ѝ рамене са покрити с

белоснежна риза от тънък лен. Ръкавите ѝ са също бели и толкова широки и надиплени, че ти заприличват на свити криле. Върху русата ѝ коса е качнало зелено шапче. А катарамите на спретнатите ѝ обувки съперничат по блясък с големите ѝ сини очи. Да, толкова красива и напета е Гретхен, че човек на драго сърце би си сменил мястото с Ханс за този ден.

Хванати под ръка, прилични на фарфорова статуетка, но на една доста обемиста фарфорова статуетка, пастирът и пастирката слизат в града. Като минат покрай теб, ти си потриваш очите и дълго се вираш в тях, защото ти си струва, че току-що са излезли от пъстрата картичка на някоя от онези стари книжки с приказки, които си обичал да четеш, седнал край високата месингова решетка на камината в детската стая – решетка, която ви е предпазвала и тебе, и огъня да не си причините взаимно някаква вреда, – в дните, когато светът е бил много по-голям от сега и много по-истински и по-интересен.

Всяка неделя Мюнхен и околностите му правят голяма размяна на хора. Още от сутринта влак след влак от селяни и планинци се изсипват в града, а от града се изнизват в непрекъснат поток претъпкани влакове с граждани, които отиват да прекарат деня край бистрите реки и езера в долините и планините.

Докато скитахме из града, влязохме в едно-две опушени до черно, прихлупени бирхалета, защото именно там можеш да видиш как живее народът, а не в превзетите, претъпкани с чуждестранни туристи и мюнхенски контета кафе-сладкарници.

Грубите и сурови селски труженици са много по-интересни от изисканите граждани. Всяка дама и всеки господин поразително приличат на всички останали дами и господа. Колко са лишени от индивидуалност и самобитност тези високи слоеве на обществото! Те всички говорят еднакво, мислят и действуват еднакво, обличат се еднакво и изобщо са безкрайно еднакви. Ние, благовъзпитаните и изтънчени граждани, само си играем на живот. Имаме определени правила, и закони, които в никакъв случай не допускаме да се нарушават. Нашите неписани ръководства ни напътват какво да правим и какво да говорим във всеки момент от тази безсъдържателна, безцелна игра.

За тези, които стоят в подножието на социалната пирамида, опрели здраво крака в земята, природата не е никакво любопитно явление, което трябва да се наблюдава и изучава, а жива сила, на която трябва да се подчиняват. Те застават лице с лице със суровия, неподправен живот и смело се борят с него в мрака. И както ангелът, който се е борил с Яков,

е оставил следите си по него, така и животът оставя своя отпечатък върху тях.

Сред висшите класи можеш да различиш само един вид, а сред народа – стотици видове. Ето затова предпочитам местата, където се събират обикновените хора, пред свърталищата на благоприличните, възпитани господа и непрекъснато обяснявам това на моите приятели, които ме обвиняват в пристрастие към низшите слоеве на обществото.

С халба бира пред мен и лула в устата мога да стоя с часове и най-спокойно да наблюдавам приливите и отливите на живота в тези стари бирхалета.

Загорелите от слънцето селски ергени довеждат избраниците си да ги почерпят с любимия нектар на Мюнхен и с по някоя голяма глава печен лук. Как се забавляват те! Какви весели шеги си устройват! Как се смеят и пеят! На една маса седят четирима възрастни мъже и играят карти. Какво характерно изражение е изписано по всяко от тези задебели, корави лица! Единият от мъжете е пламенен, енергичен, напрегнат. Как танцуват очите му! По лицето му може да се прочете всяка негова мисъл. Знаеш кога се готви да похлупи с победоносен вик попа върху дамата. Неговият съсед изглежда спокоен, бавен и упорит, уверен в себе си. Играта продължава и ти го чакаш с нетърпение да изиграе печелившата карта, която си сигурен, че държи в ръката си. Той е с намерение да спечели. Победата е изписана по лицето му. Не! Той изгубва. Най-високата му карта е седмица. Всички го поглеждат изненадано. Той се смее ... Трудно е да се справиш с такъв човек, и не само в играта на карти, а въобще. Човек, който много надълбоко крие мислите си.

Отреща някаква навъсена стара жена сърдито си поръчва наденички, донасят ѝ ги, но тя изглежда още по-навъсена и сърдита. Оглежда начумерено всички, които минават край нея, с такова злобно изражение, че те побиват тръпки. Някакво малко кученце идва и се изправя на задните си лапи точно пред нея и изплезва езиче. А тя, без да сваля от лицето си свирепия израз на омраза към всичко живо, започва да го храни с парченца наденица, набодени на върха на вилицата, и през цялото време го гледа с такова неприязън, че се чудиш дали с това няма да му повреди храносмилането. В един ъгъл пълна възрастна жена говори неспирно на някакъв солиден възрастен мъж, който през цялото време не отронва дума, а само отпива от бирата си. Очевидно е, че той спокойно и търпеливо ще понася дърдоренето ѝ до момента, до който пред него стои халбата му с бира. Той я е довел тук, за да я почерпи за празника, и ще я остави да се наговори, докато той си пие. Господи, как говори тя!

Лицето ѝ е безизразно, по него не трепва нито един мускул, а гласът ѝ е равен и монотонен и се лее като някаква голяма, буйна река. Потрепвайки с подкованите си обувки, влизат четирима млади занаятчии, сядат около една от грубите дървени маси и си поръчват бира. Прихващат през кръста несмутимата и безучастна келнерка, провикват се, пеят и се смеят. Като че ли всички млади хора тук се смеят – в очакване на живота, а възрастните говорят – спомнят си преживяното.

Каква забележителна, поучителна картина може да се създаде от тези стари съсухрени лица наоколо, ако човек може да ги нарисува – да нарисува всичко, което е изписано по тях, всичко трагично и комично, което великият драматург животът е написал по набръчканата кожа! Радостите и скърбите, користолюбивите надежди и страхове, детинският стремеж към доброта, дребнавото себелюбие и възвишеното себеотрицание са спомогнали да се изваят бръчките по тези старчески лица. В гънките около избледнелите очи се таи и хитрост, и доброта. А в извивката на безкръвните устни, които толкова често са оставали плътно стиснати, в безмълвен героизъм, прозира алчността.

НЕДЕЛЯ, 25-И – ПРОДЪЛЖЕНИЕ

Обядваме. – Странно ястие. – Овладеява ме чувство на тъга. – Немската пура. – Най-красивият кибрит в Европа. – Колко лесно можеш да се загубиш с приятеля си, особено на място като мюнхенската железопътна гара. – Жертвата на съдбата. – Преданият „Бредшо“ – Сред планините. – Принц и просяк. – Съвременен роман. – Пристигане в Оберау. – Мъдри и глупави пилигрими. – Интересна разходка. – Етал и неговият манастир. – Стигаме целта на нашето пътешествие.

В един часа влязохме в някакъв ресторант да обядваме. Немците винаги обяждат точно по средата на деня, и то похапват здравата. Само в хотелите, които се посещават от туристи, обяждат, по време на сезона, е определен за шест или седем часа, за да не нарушават навика на чуждестранните си клиенти. Споменавам за този обед не защото мисля, че това ще събуди особен интерес у читателя, а защото искам да предупредя съотечествениците си, които пътуват из Германия, да не проявяват излишно любопитство към „липтауерското сирене“...

Аз съм голям любител на сирене и обичам да откривам все нови и нови видове, затова, като видях в листа сред останалите видове сирене и „липтауерско“ с гарнитура – за пръв път го чувах в живота си, – реших на всяка цена да го опитам.

Оказа се, че на вид то никак не е привлекателно. Болнаво, посърнало, безрадостно сирене. Сирене, което е преминало през големи беди и тревоги. Приличаше досуш на маджун за прозорци, а и вкусът му дори беше като на маджун за прозорци – или поне аз си мисля, че маджунът за прозорци има такъв вкус. До този момент не съм напълно сигурен дали това действително не беше маджун за прозорци. Гарнитурата пък беше още по-необикновена и от самото сирене. Отстрани на чинията бяха наредени разни неща, които за пръв път виждах да се поднасят със сирене и не желая да ги видя никога вече в живота си. Малка купчинка сушен грах, три или четири забележително малки картофчета – предположих, че са картофчета, а може да са били и фъстъчени ядки, сварени до омекване, – много млада на вид рибка, очевидно от породата на бодливките, и малко червена боя. По-оскъден обед от този не може и да има.

За какво точно беше червената боя, не разбрах. Б. реши, че е поставена с цел самоубийство. Той смяташе, че клиентът, след като изяде

всичко останало в чинията, ще бъде обзет от непреодолимото желание да умре и съдържателите на ресторанта, знаейки това, от своя страна грижливо го бяха снабдили с червена боя, тъй че да може да се отрови начаса и да сложи край на мъките си.

Като преглътнах първата хапка, реших да не ям повече от сиренето. После си помислих, че ще бъде жалко да го хабя така, след като веднъж съм го поръчал, освен това може би щях да започна постепенно да го харесвам, докато го изям до края. Вкусът към много от хубавите неща на света трябва да се придобие. Много добре си спомням времето, когато не можех да търпя бира.

Така че смесих всичко в чинията, направих нещо като салата от него и го изядох с лъжица. По-противно нещо не съм вкусвал от времето, когато се опитах да изиграя ролята на Уили Евънс, като пропъльзах по корем през един отводнителен канал, а след това, когато се прибрах в къщи, веднага ме сложиха да си легна и ме натъпкаха със солидна порция очистателно за деца.

След обяда се почувствувах много тъжен. Спомних си изведнъж с мъчителна яснота всички неща, които бях направил в живота си и които всъщност не е бивало да правя. (А те като че ли бяха доста много на брой.) Спомних си всички разочарования и неуспехи, които бях преживял, всички несправедливости, на които бях станал жертва, всички огорчения, които ми бяха казани и сторени. Спомних си за всички онези хора, които някога бях познавал и които сега бяха покойници, така че никога вече нямаше да ги видя, за всички момичета, които бях обичал и които сега бяха омъжени за други хора, а аз не знаех дори адресите им. Размишлявах колко празно, фалшиво и преходно е земното ни съществуване и колко е изпълнено със скръб. Колко грешен и порочен е светът и колко ненавистни са и хората, и нещата в него.

Мислех си също каква глупост беше от страна на Б. и на мен да си губим времето да скитаме из Европа по този идиотски начин. Какво удоволствие имаше в това пътуване – да се люшкаш нагоре-надолу в задушни влакове и да те скубят скъпо и прескъпо в неудобни хотели?

В началото на разходката ни (след като се наобядвахме, тръгнахме да се поразтърчем по Максимилнащрасе) Б. беше в повишено настроение и дърдореше весело, но като взех да му говоря, с радост забелязах как постепенно стана сериозен и духът му спадна. Всъщност той не е лош човек, само дето е лекомислен.

Б. купи няколко пури и ми предложи една. Но аз не исках да пуша. Пушенето в момента ми се струваше глупаво губене на време и пари.

Затова казах на Б.:

– След няколко години, а може би и преди още да е изтекъл този месец, ще лежим в тихия гроб и ще храним червеите. Каква полза има тогава да изпушваме тези пури днес?

А Б. ми отвърна:

– Ползата сега за мен ще бъде тази, че ако имаш пура в устата си, словоохотливостта ти ще намалее малко.

За да му угодя, запалих. Немската пура никак не ми е по вкуса. Б. казва, че не бивало да ѝ се придижда много, като се имало пред вид, че струва само едно пени. Но аз не съм на неговото мнение; ако ще да ми ги продават дузината за едно пени, пак не мога да ги харесам. Добре сварени, те могат чудесно да минат за зеленчук, но ако речеш да ги пушиш, не си струват дори клечката кибрит, с която ще ги запалиш, особено пък, ако кибритът е немски. Немският кибрит е истинско произведение на изкуството. Зелена или пурпурночервена клечка с жълта главичка – и с пълно право може да претендира, че е най-красивият кибрит в Европа.

Докато бяхме в Германия, двамата с Б. изпушихме доста голямо количество пури от по едно пени и това, че останахме живи докрая, според мен е доказателство колко здрави и силни организми имаме. Мисля, че застрахователните дружества с пълно основание могат да възприемат немската пура като мерило за медицинско освидетелствуване. Въпрос: „Сте ли в момента и били ли сте досега с крепко здраве?“ Отговор: „Пушил съм немска пура и още съм жив.“ И застраховката ви е приета.

Към три часа отидохме на гарата и почнахме да търсим нашия влак. Претършувахме цялото място, но никъде не го намерихме. Централната гара в Мюнхен е една огромна сграда – истински лабиринт от коридори, пасаж и фойета. По-лесно е да се загубиш в нея, отколкото да намериш нещо, което търсиш. Б. и аз, заедно и поотделно, се губихме двадесет и четири пъти. Цял половин час търчахме надолу-на-горе из гарата да се търсим. Изведнъж се намирахме, възкликвахме в един глас: „Къде по дяволите се загуби? Търсих те навсякъде. Моля те, не се отдалечавай повече от мене.“ И в следващия миг се загубвахме отново.

Но най-странното от всичко беше това, че всеки път, когато се изгубвахме, неизменно се срещахме отново пред вратата на бюфета за трета класа.

Накрая вратата на бюфета за трета класа ни стана нещо като „дом“ и ние трепвахме от радост, когато по време на уморителното скитане из чакални, отделения за изгубен багаж и коридори зървахме познатата ни

вече медна дръжка да блести в далечината, защото знаехме, че там неизбежно ще се намерим.

Случваше се обаче известно време да не попаднем на нея, тогава отивахме при някой чиновник и го молехме да ни упъти: „Извинете, бихте ли ни казали най-краткия път до вратата на бюфета за трета класа?“

Когато часът стана три, а ние все още не бяхме намерили влака от 3:10, взехме сериозно да се тревожим и отидохме да направим справка.

– Влакът от три и десет за Обер-Амергау? – зачудиха се на гишетото.
– Та ние още не сме и помислили за него.

– Още не сте помислили за него! – възкликнахме ние възмутени. – Та вие спите ли? Часът е вече три и пет!

– Да, но три и пет следобед, а влакът от три и десет е нощен. Не виждате ли, че е отбелязан в разписанието с удебелени букви? Всички влакове, тръгващи между шест вечерта и шест сутринта, са отбелязани с удебелени букви, а дневните – с обикновени. Имате още много време. Наминете след вечеря.

Не вярвам да има друг човек в света, на когото повече да не му върви на разписания от мен. Не мисля, че това се дължи на глупост; ако се дължеше само на глупост, все понякога щях да улучвам точния влак. Трябва да е съдба.

Ако от четиридесет влака, които пътуват до някое място, където аз искам да отида, има един, който пътува „само в събота“, аз избирам да пътувам точно с него, но в петък. В събота сутрин ставам в шест, нагълтвам набързо закуската си и тичешком отивам да хвана обратния влак, който пътува всеки ден от седмицата „с изключение на събота“. В неприсъствен ден забравям, че е неприсъствен ден, отивам и чакам с часове на ветровития перон влакове, които не пътуват в неприсъствени дни.

Не ми стигат всички тези беди, но имам още и нещастieto да притежавам едно коварно разписание „Бредшо“ за август 1887 година, от което не мога да се освободя. Всяко първо число от месеца отивам и си купувам ново разписание „Бредшо“. Какво става с него на втория ден от месеца, не знам. От този момент нататък повече не го виждам. Остава ми само да гадая каква може да е съдбата му. Но на негово място остава, само да ме заблуждава, разбира се, тази окаяна отрепка от 1887 г.

Три години се мъчих да се освободя от него, но то не желаше да ме освободи от себе си. Хвърлял съм го през прозореца. То падаше на главите на хората, а те го вземаха, пооглаждаха го и го донасяха в къщи. Близките ми – хора от моята плът и кръв – им благодаряха и го

прибиха обратно.

Веднъж го нахъсах на парченца и изхвърлих парченцата в градината, но и там се намериха хора – хора, които при други обстоятелства не биха си мръднали пръста за мене, – които събраха парченцата, съшиха ги внимателно и разписанието, също като ново, се намери отново в кабинета ми.

Оказа се, че това разписание владее тайната на вечната младост. Другите разписания, които купувах, се превръщат за една седмица в жалки дрипи. А това книжле си остава все тъй свежо, ново и чистичко, каквото си беше в деня, когато ме подмами да го купя. Във външния му вид няма нищо, което да подсказва на случайния наблюдател, че това не е тозмесечният „Бредшо“. Очевидно неговата единствена цел в живота е да заблуждава хората, че е именно тозмесечен „Бредшо“.

Тази книжка подкопава моралните ми устои. Тя е виновна най-малко за десет процента от лошите и непристойни думи, които изричам всяка година. Подтиква ме към пианство и комар. Непрекъснато се случва така, че трябва да чакам най-малко по два-три часа на някоя неприветлива провинциална гара. Изчитам всички обявления по перона, след това изпадам в безразсъдна ярост, втурвам се в хотела на гарата и започвам да играя билиард със съдържателя и да пия чаша след чаша уиски.

Възнамерявам да помоля близките си на погребението ми да сложат в ковчег и този „Бредшо“, за да мога да обясня на ангела, който ще мери греховете ми, как всъщност стоят нещата. Надявам се по този начин да получа опрощение поне на двадесет и пет на сто от злодеянията си.

Влакът от три и десет естествено беше твърде късен за нас. С него нямаше да стигнем в Обер-Амергау по-рано от девет часа сутринта. Имаше един друг влак в седем и тридесет (накарах Б. лично да направи справка за него), с който можехме да се доберем до селото по някое време през нощта, стига да ни осигуряха превоз от Оберау, най-близката железопътна станция.

Телеграфирахме съответно на агенцията „Кук“ в Обер-Амергау (забелязал съм, че когато сме си у дома, всички се надсмиваме над мистър Кук и над разни други джентълмени като него, които най-любезно уреждат пътуването на онези пътници, които сами не могат да си го уредят, но в момента, щом решим самите ние да тръгнем нанякъде из чужбина, тихомълком бързаме да ги помолим за услугите им) да ни изпратят кола да ни посрещне от влака. После отидохме в хотел да поспим малко до тръгването.

От Мюнхен до Оберау пътувахме много приятно. Минахме край красивото езеро Щарнберг тъкмо когато слънцето залязваше и обливаше с позлата селцата и вилите, разположени на брега. В това същото езеро Щарнберг, близо до разкошния си летен дворец, построен специално за него в тази красива долина, се удавил нещастният безумен Людви́г, последният крал на Бавария. Горкият крал! Съдбата му дала всичко, което може да направи човека щастлив, освен едно – способността да бъде щастлив. Съдбата има манията да уравнивсява везните. Някога познавах едно ваксаджийче, което лъскаше обувки на ъгъла на Уестминстърския мост. Съдбата му отпускаше средно по шест пенса на ден, за да живее и да си доставя наслади. Но го беше надарила със способността да бъде щастливо и то по цял ден беше весело и засмяно. Можеше да си купи толкова наслада с едно пени, колкото според мен един състоятелен човек не може да купи дори и с десет лири. То не знаеше, че е бедно – както и крал Людви́г ме е знаел, че е богат, – по цял ден се смееше, подскачаше, работеше колото се може по-малко – ядеше, пиеше и играеше комар. За последен път го видях в болницата „Свети Томъс“. Довела го беше там пагубната му страст да върви по каменния парапет на Уестминстърския мост. А това, че бе попаднал в болница, според него беше истинско щастие. Гледали го като „писано яйце“ и му се искало да остане там колкото може по-дълго. Питях го дали не го боли, а то ми отвърна: „Да, сър, но само когато си помисля за това.“

Бедното дете! Живя като „писано яйце“ още само три дни и умря и както ми разказаха по-късно, до последния миг лицето му било озарено от усмивка. Едва ли е било на повече от дванадесет години, когато душата му го напусна. Животът му беше кратък, но затова пък щастлив.

И представете си, ако това малко ваксаджийче и злополучният Людви́г можеха да се сдружат и да поделят помежду си способността на ваксаджиичето да се радва на живота и всичко онова, което съдбата беше дала на краля, за да му носи радост, колко щастливи щяха да бъдат двамата и особено крал Людви́г. Тогава на него и през ум нямаше да му мине да се удави.

Животът щеше да му бъде скъп.

Но това нямаше да се понрави на Съдбата. Тя обича да се надсмива над хората, да превръща живота им в парадокс. На един тя свири възхитителни мелодии, като преди това се е погрижила да му отнеме слуха. На друг просвирва няколко дисхармонични, скрибуцащи звука на тенещиена свирка, а той си мисли, че това е омайна музика и започва да танцува.

Няколко години по-късно на същото това място, където крал Людвиг с презрение върнал обратно на боговете безполезния за него дар на живота, двама млади влюбени сложили край на разочарованията си. Разбрали, че не могат да се съединят в живота, те се съединили в смъртта. Тяхната история, описана на времето най-банално във всички вестници в света, прилича повече на някаква старя рейнска легенда, отколкото на действителна случка от прозаичния деветнадесети век.

Доколкото си спомням, той беше някакъв немски граф и както повечето немски графове – беден; а нейният баща, както обикновено постъпват бащите, когато някой безпаричен бъдещ зет поиска ръката на дъщеря им, отказал да даде съгласието си. Тогава графът заминал за чужбина, за да се опита да натрупа състояние. Отишъл в Америка и там преуспял. След година-две се върнал богат, за да открие обаче, че е закъснял. Любимата му, убедена от баща си, че той е умрял, склонила да се омъжи за някакъв богаташ. При съвременните възгледи за живота, разбира се, графът е трябвало да се задоволи с любовта на младата дама, като остави богатия ѝ мъж да ѝ плаща издръжката. Но тези млади хора, малко лекомислени, а може би и малко по-възвишени и чисти от повечето от нас, оскърбени от злорадния присмех, който ги чаобикалял отвсякъде, една бурна нощ отишли заедно до езерото и разтърсили Съдбата за миг, като превърнали злоещата ѝ комедия в злоеща трагедия.

Скоро след като от погледа ни се загубиха спокойните води на Щарнберг, влакът навлезе в сумрака на планините и започна едно дълго лъкатушно изкачване сред скритите им гънки. От време на време край нас профучаваше като призрак някое селце, бялало се на лунната светлина, сгушено в сянката на хълмовете; проблясваше тъмната, спокойна повърхност на някое езеро или разпенените води на планински поток, които се спускаха надолу като дълга бяла ивица и прорязваха нощния мрак.

Минахме през Драконовата долина, покрай Мурнау – малко градче, в което някога също са представяли мистерии и което до преди няколко години, когато железопътната линия е била продължена до Партенкирхен, е било най-близката станция до Обер-Амергау. Пътят от Мурнау до Амергау през планината Етал е доста стръмен – толкова стръмен наистина, че не много отдавна някакъв пълен пилигрим умрял от усилието да се изкачи по него. Изнежените граждани са принудени да пълзят нагоре редом със здравите планинци, защото на конете не им стигат сили да изтеглят след себе си нищо друго освен празните возила.

Всеки сезон европейският турист все повече и повече се изнехва и

трудностите, а заедно с тях и удоволствието и интересът от пътуването все повече и повече намаляват. Не е далеч времето, когато този турист ще започне да пътува опакован с памук в собствената си дневна и ще бъде извеждан и разопакован, щом стигне на желаното място. Засега железницата го пренася през планината Етал до Оберау, а от това малко селце един лек и удобен път, не по-дълъг от пет или шест английски мили, го отвежда до долината Амер.

Беше среднощ, когато влакът ни стовари на глрата на Оберау. Сега тя беше по-оживена и шумна, отколкото дори в обедните часове на обикновени дни. Тълпи от туристи изпълваха малкия хотел и се питаха с недоумение, а не само те, ами и самият стопанин на хотела, къде ще се сместят всичките да спят. И с още по-голямо недоумение се питаха, макар че този въпрос очевидно не засягаше хотелиера – как ще стигнат в Обер-Амергау навреме за пиесата, която започваше точно в осем сутринта.

Някои срещу баснословни цени наемаха коли, които да дойдат да ги вземат в пет. Други, които не можеха да си осигурят превоз и смятаха да вървят пеш, даваха нареждане на уморените келнери да ги събудят в два и тридесет и поръчваха да им се приготви закуска точно за три и петнадесет.

За щастие ние веднага открихме нашия хазаин, който ни чакаше с една разнебитена кола, по външен вид нещо средно между римска колесница и инвалиден стол, запрегната с два силни и здрави коня. След оживена схватка между хазаина ни и една тълпа от двадесет и повече туристи, които уж по погрешка взеха колата ни за омнибус и се мъчеха да се покатерят вътре, тъй че едва не я събориха, ние се натоварихме в нея и потеглихме.

Все по-нагоре и по-нагоре се изкачвахме, все по-високо и по-високо се възправяха мрачните, окъпани в лунна светлина възвишения и все по-студен ставаше въздухът. През по-голямата част от пътя почти пълзяхме, конете, олюлявайки се, с мъка ни влачеха нагоре по стръмнината. Но кочияшът ни беше опитен и разнообразяваше монотонния им ход, като ги подкарваше в галоп по нанадолниците, което понякога следваше след някое много дълго и изморително изкачване. Това препускане беше така вълнуващо, че ние забравяхме всяка умора.

И естествено колкото по-стръмно беше на-надолниците, толкова по-стремително се спускахме по него. Колкото по-неравен беше пътят, толкова конете бързаха да го изминат. По време на този галоп Б. и аз имахме чувството, че преминаваме Ламанша в бурно море, пътуваме

със зъбчата железница и че някой ни подхвърля в одеяло, но не меко и пухкаво, а твърдо и бодливо като бодлива тел. Не бях допуснал, че от едно и също превозно средство могат да се изпитат толкова различни усещания едновременно.

От Етал пътят ставаше сравнително равен и ние скоро стигнахме Обер-Амергау. Зад многобройните прозорци на правоъгълните каменни къщи се мяркаха светлини, по улиците забързано се движеха тъмни силиуети, очевидно заети с последните приготовления за голямото събитие, до което оставаха още няколко часа.

Затрополихме шумно през селото, а нашият хазаин извикваше по едно „добър вечер“ на всеки срещнат с такъв гръмовен глас, че можеше да разбуди всичко живо на разстояние от една миля; свихме на пет-шест пъти като вихър в някакви улици, преминахме в тръс през главната алея на нечия градина, промъкнахме се през някаква порта и спряхме пред една отворена врата, през която се струеше силна светлина. На прага стояха две високи миловидни момичета, дъщерите на хазаина; те ни въведоха в обширна, хубаво подредена стая, в която ни очакваше вкусна вечеря – телешки пържоли (в Германия, както изглежда, ядат само телешко) и бяло вино. При обикновени обстоятелства бих се опасявал, че такава храна ще събуди у мен желание да прекарам следващите шест часа по-скоро в развлечения, отколкото в сън, но тази нощ бях така уморен, че дори половин дузина полуопечени огнеупорни тухли не можеха да ме задържат буден повече от пет секунди, след като положех глава на възглавницата. Затова без колебание се нахвърлих на пържолите.

След като се навечеряхме, нашият домакин ни заведе в спалнята ни – просторно помещение, украсено с ярко боядисаните дървени скулптури на някакъв светец с благочестив, но зловещ вид, поставени там според мен да смушават нощния покой на по-нервните и чувствителни натури.

– Не забравяйте да ни повикате навреме сутринта – каза Б. на хазаина. – Никак не ни се ще да се събудим в четири следобед и да открием, че сме пропуснали пиесата, след като сме пропътували толкова път да я видим.

– О, бъдете спокойни – отвърна старият човек. – И да искате, няма да можете да се усните. Цялото село ще бъде на крак още преди пет. В шест музиката ще засвири точно под нашия прозорец, а после и топът на Кюфел ...

– Чакайте, чакайте – прекъснах го аз. – За мен това няма да е достатъчно. Никакви бунтове и размирици под прозореца, никакви

състезания между духови музики, земетресения и експлозии и други подобни не са в състояние да ме разбудят, не разчитайте на това. Някой трябва да дойде в тази стая, да ме извлече от леглото, да ме сложи да седна и да ме пази да не се вмъкна отново в него или да легна на пода и там да продължа да спя. Само така можете да ме събудите утре сутрин. Разбудените села, топовете и немските духови музики са празна работа. Знам как ще свърши всичко – ще си отида в Англия, без да съм видял представлението. Разберете, драги, искам да бъда събуден, а не приспан по-дълбоко.

Б. преведе по-важните неща от моята реч, а човекът се засмя и даде честната си дума, че сам той ще дойде и ще ни събуди и двамата; и тъй като беше един едър здравеняк, обещанието му ме успокои, пожелах му лека нощ и побързах да си събуя обувките, за да не заспя с тях.

ВТОРНИК, 27-И

Приятна утрин. – Какво може да се каже за мистерията. – Б. ме поучава. – Неточно описание на Обер-Амергау. – Как е започнала да се играе мистерията (уж достоверен разказ).

Лежа в леглото или по-точно казано, седя облегнат на една зелена, атлазена, обшита с дантели възглавница и пиша тези бележки. Зелен, атлазен, обшит с дантели дюшек лежи до мене на пода. Б. седи отсреща на леглото си и пуши лула. Часът е единадесет сутринта. Току-що сме завършили леката си закуска от (От какво мислите? Никога не можете да се сетите!) кафе и кифли. Възнамеряваме да останем да лежим целия ден до вечерта, за да се възстановим от изтеклите дни. Две англичанки заемат съседната до нас стая. Като че ли и те са решили да не излизат през целия ден. Чуваме ги как ходят насам-натам из стаята и мърморят. Това продължава вече три четвърти час. Изглежда, че са разтревожени от нещо.

Тук е много приятно. Днес дават едно допълнително представление за онези, които не успяха да влязат вчера, и през отворените прозорци чуваме хармоничния напев на хора. Омекотен от разстоянието, бавният ритъм на жаловитите припеви, примесен с пронизителните звуци на оркестъра, който изпълнява някаква симфония от Хайдн, ласкаво гали ушите ни.

Гледахме пиесата вчера и сега я обсъждаме. Обяснявам на Б. колко ми е трудно да опиша в дневника си онова, което съм видял. Казвам му, че наистина не знам какво да пиша.

Той продължава да пуши мълчаливо още известно време, след това изважда лулата от устата си и казва:

– Има ли голямо значение какво ще пишеш?

Въпросът му ме кара да си отдъхна облекчен и да сваля от раменете си мъчителното чувство на отговорност, което ме притиска като воден камък. Всъщност има ли значение наистина какво ще напиша? Има ли значение какво казва някой от нас за нещо си? Никой не му обръща внимание, за щастие на останалите. Тази мисъл трябва да е голямо утешение за редактори и критици. Честният човек, който съзнава, че думата му тежи и може да окаже въздействие някому, се страхува изобщо да проговори. Само онзи, който знае, че нито с йота няма да повлияе на

онези, към които се обръща, може да се изказва смело, убедително и уверено. Това, което аз бих казал за мистерията на Обер-Амергау, няма да повлияе никому и на Бишо, затова ще кажа каквото си искам.

Но какво точно искам да кажа? Мога ли да кажа нещо, което да не е казано вече, и то много по-добре? (Един автор винаги трябва да си дава вид, че смята другите автори за по-добри от себе си. В действителност той съвсем не мисли така, но с това прави добро впечатление.) Мога ли да кажа нещо, което читателите не знаят или пък, ако още не го знаят, биха искали да научат? Лесно е да пишеш за празни неща, когато пред теб се постави задачата да пишеш, както правех аз до този миг, в дневника си. Но за „нещо“, тогава ти се иска да си всичко друго, но не и писател.

– Защо не започнеш с описание на Обер-Амергау? – предложи ми Б.

Аз му възразих, че мястото вече е описвано много пъти.

– А нима състезанията с лодки в Оксфорд и Кембридж не са описвани или пък ежегодните конни състезания в Епсъм? Но хората продължават да ги описват и все се намира кой да чете тези описания. Можеш да напишеш например, че селцето, стгшено около църквата с кубе като на джамия, е разположено в самия център на долината Амер и е обкръжено от високи, обрасли с ели възвишения, които подобно могъщи стражи неотстъпно пазят спокойствието на старинното селище от шума и врявата на външния свят. Опиши как квадратните варосани къщи са закътани под огромните, надвиснали стрехи и са опасани с дървени балкони и веранди, на които резбари и фермери сядат да отдъхнат в прохладата на вечерта, пушат дългите си баварски лули и си говорят за добитъка, представлението и някои други местни проблеми. Опиши още и яркоцветните изображения на светците и светиците и разните други добри хора като тях, изписани над портите и тъй безмилостно размазани от дъждовете, че еднокрак ангел на отсамната страна на улицата гледа печално към обезглавена мадона на отсрещната; а на един по-открит ъгъл от някакъв нещастен светец, към когото времето се е отнесло по-жестоко дори от противниците му еретици, не е останало почти нищо освен половин глава и два огромни крака.

Обясни как всички къщи са номерирани по реда на построяването им, така че до номер шестнадесети стои номер четиридесет и седем, а номер едно изобщо не съществува, тъй като къщата е била съборена. Разправи за онези наивни туристи, които, знаейки, че трябва да отседнат в номер петдесет и три, дни наред обикаляли около номер петдесет и

две с не съвсем безоснователното убеждение, че тяхната къща трябва да е съседната, докато всъщност тя се намирала на половин миля разстояние, в другия край на селото; как една слънчева утрин ги открили да седят на прага на номер осемнадесети и жално да пеят откъслечи от детски песнички, мъчейки се да вплетат пръстите на краката си във входната изтривалка. И как накрая въпреки виковете, и кръсците им ги отвели в лудницата в Мюнхен, за да доживеят там остатъка от дните си.

Пиши за времето. Хора, които живеят тук от по-дълго, ми разправяха, че на всеки четири дни три дни вали като из ведро, а на четвъртия настъпва потоп. Казаха ми още, че докато над селото се изливат потоци и потоци вода, в околностите му винаги грее ярко слънце. А когато водата започне да залива покривите на къщите, селяните грабват децата си и побягват към най-близката нива и стоят там, докато премине бурята.

– И ти вярваш на измислиците, които тези хора са ти разправили, така ли? – попитах го аз.

– Е, разбира се, че не напълно. Като ме видят такъв млад и наивен, хората са склонни да преувеличават, но според мен все има известна доза истина в техните твърдения. Когато си тръгнах от Обер-Амергау, при първото ми идване, в селото валеше из ведро, а от другата страна на Кюфел слънцето сияеше в безоблачното небе.

После – продължи той – можеш да опишеш търпението и издръжливостта на баварския селянин. Как тя или той вървят боси и гологлави в проливния дъжд, все едно, че само роси. Как по време на представлението играят и пеят, без да обръщат ни най-малко внимание на водата, която се излива отгоре им, напоява дрехите им, стича се по косите им и образува огромни локви по пода и как публиката от евтините открити места в театъра стои със същия стоицизъм и ги гледа, без на някой да му дойде на ум да си отвори чадъра, или как, ако на някой случайно му хрумне подобна мисъл, зрителите зад него бързо го принуждават да го прибере, като го смущават с бастуните си.

Б. замълчава, за да запали угасналата си лула, и в този момент аз чувам как двете дами от съседната, стая продължават да сноват нагоре-надолу и да мърморят още по-силно. Имам чувството, че подслушват на вратата ни (стаите ни са съединени с врата); бих искал или да си легнат отново, или да излязат от стаята. Смущават ме.

– И след като напиша всички тези неща, за какво друго да пиша? – питам аз Б.

– След това ли? О, след това можеш да разправиш историята на самата мистерия. Коя е била причината да започнат да я играят...

– Безсмислено, толкова много хора вече са я разказали – възразявам пак аз.

– Толкова по-добре за теб – отвръща ми Б. – След като я е чувала от половин дузина други източници преди това, публиката още по-лесно ще повярва на твоя разказ. Разправи как по време на Тридесетгодишната война в Бавария избухнала страшна епидемия от чума, която опустошавала всеки град и село (като че ли армиите, които кръстосвали страната надлъж и нашир, пляхкосвали каквото им попадне, сражавали се господ знае за какво, са били по-малка чума от тази). От всички планински селца единствено Обер-Амергау, благодарение на много строга карантина, се опазило от смъртоносния враг. Било изрично забранено да се излиза от селото, а още по-малко да се влиза.

Но една тъмна нощ Каспар Шухлер, жител на Обер-Амергау, който работел в поразеното от чумата съседно село Ешенлохе, пропъзлял по корем покрай задрямалите стражи и се промъкнал до дома си да види жена си и децата си, за които копнеел от много дни наред. Постъпката му била егостична и той, и съседяните му платили скъпо за това. Три дни след като се промъкнал в къщата си, той и цялото му семейство умрели, чумата се разбесувала из долината и нищо не можело да я спре.

Тогава хората дали обет, че ако чумата си отиде, всеки десет години ще представят по една мистерия. Чумата си отишла и оттогава оберамергауци, спазвайки обещанието си, на всеки десет години подготвят по едно представление.

– А какво ще кажеш за самото представление? – попита ме Б.

– О, колкото до това, струва ми се, всеки, който го е видял, ще признае, че е истински образец на изкуството.

Двете жени отново ни шпионират през вратата. Сигурен съм в това. Постоянното шушукане от другата страна ме кара да се напрегам и ме разсейва. Накрая не се стърпявам и извиквам:

– Защо най-после не излязат оттам. Започват да ме нервират.

– О, не мисля, че има от какво да се тревожим – отвърна ми Б. – Това са две кротки стари жени, срещнах ги вчера по стълбите. Съвсем са безобидни.

– Откъде да знаеш. Тука сме сами. Почти цялото село е в театъра. Поне да бяхме взели едно куче при нас.

Но Б. ме успокои и аз продължих:

– Тези прости селяни представят на сцената образите на някои от най-големите фигури в човешката история, и то с такова достойнство и величавост, каквито може да се очакват само от самите първообрази.

Тези планинци притежават някакво вродено благородство и вродена дарба.

– Да, те са родени актьори! – възкликна Б. възторжено. – Цялото село. И всички си живеят така спокойно и сговорно в тази малка долина. Просто да им завидиш.

В този момент на вратата, която ни отделяше от двете дами, силно се почука. Двамата с Б. се сепнахме, побледняхме и се спогледахме. Б. пръв дойде на себе си, с усилие успя да потисне тревогата в гласа си и спокойно попита:

– Да, какво има?

– Лежите ли още? – дочу се глас от другата страна на вратата.

– Да, защо? – отвърна Б.

– О, извинете, че ви безпокоим, но много ще ви бъдем благодарни, ако станете. Не можем да слезем долу, без да минем през вашата стая. Това е единствената врата. Чакаме вече от два часа, а влакът ни тръгва в три.

Господи боже! Ето защо тези две нещастни жени са се въртели около вратата, докато накрая едва не ни изкараха ума.

– Разбира се. Ще излезем след пет минути. Безкрайно съжаляваме, но трябваше да се обадите по-рано – отвърна им Б. облекчено.

ПЕТЪК, 30-И ИЛИ СЪБОТА, 31-И – НЕ СЪМ СИГУРЕН КОЙ ОТ ДВАТА ДНИ

Неволите на туристическия агент. – Неговото мнение за туристите. – Англичанката в чужбина. – И у дома. – Най-грозната катедрала в Европа. – Старите и нови майстори. – Картини с кулинарни сюжети. – Немската духовна музика. – Откритата бирария. – Жената, която не може да замае ума на мъжа. – Неудобството да се храниш на музика. – Защо трябва да държиш халбата си затворена.

Мисля, че днес е събота, а Б. твърди, че било петък. Аз съм сигурен, че съм взел три студени душа, откакто напуснахме Обер-Амергау, а това направихме в сряда сутрин. Ако днес е петък, значи, взел съм два душа в една сутрин. Във всеки случай ще разберем със сигурност утре по магазините – дали ще бъдат затворени или отворени.

От Оберау пътувахме с един туристически агент и той ни разправи всичките си неволи. Оказа се, че туристическият агент е един обикновен човек като всички и изпитва същите човешки чувства, каквито изпитваме и ние. Подобно нещо до този момент не ми беше минавало през ума и аз му го казах. – Разбира се, на вас, туристите, такова нещо изобщо не ви минава през ума – отвърна ми той. – Отнасяте се към нас, сякаш ние сме providението, а понякога дори и самото правителство. Ако воичко върви добре, вие казвате с презрение: „Че каква е ползата от тях!“ Ако пък нещата вървят зле, към презрението прибавяте и негодуванието си и пак казвате: „Че каква ли е ползата от тях!“ Аз работя шестнадесет часа в денонощието, за да ви осигуря удобства, и пак не мога да ви задоволя. Ако влакът закъснее или собственикът на хотела ви оскубе, вие идвате и се карате с мене. Ако се грижа за вас, започвате да мърморите под носа си, че ви се натрапвам: оставя ли ви сами, казвате, че съм бил нехаен. Връхлитате със стотици в някое малко селце като Обер-Амергау, без да сте ни предупредили, че възнамерявате да дойдете, и след това се заканвате, че ще пишете в „Таймз“, защото не ви били осигурени начаса апартамент и топла храна.

Искате да отседнете в най-добрата квартира в градчето или селцето, а когато с неимоверни усилия тя ви бъде осигурена, отказвате да заплатите цената, защото ви се струвала висока. Всички вие искате да минете за пътуващи инкогнито дукове и дукеси. Никога през живота си не сте

чували за вагони втора класа, не знаете, че изобщо съществуват подобни неща на този свят. Искате да ви се запази пулманов вагон, първа класа, само за вас двамата. Някои от вас са виждали от разстояние конски омнибус и се чудят за какво ли може да служи. А ако някой се осмели да ви предложи да пътувате с това плебейско возило, така се ужасявате, че ви трябва цели два дни да дойдете на себе си. Желаете да се изкачите на планината, но само с частна карета, с лакей в ливрея на капрата. И всички, всички без изключение, държите да гледате представлението от най-скъпите места в театъра. Местата от шест и осем марки са почти толкова хубави, колкото и местата от десет марки, разликата е само в това, че тези от десет са по-малко на брой; но вие се чувствувате безкрайно оскърбени, ако ви се намекне, че трябва да седнете другаде, а не на най-скъпите. Ако селяните са малко по-умни да ви вземат по десет марки за местата, които струват осем, ще бъдете доволни, но те за съжаление не са толкова умни.

И да ви призная честно, драги читатели, туристическият агент е прав. Туристическите групи, говорещи английски, са най-неприятните и най-нежелани на континента. Трудно можеш да чуеш някъде в Европа английска реч, без тя да се състои само от ругатни и обиди.

Жените са най-противни. Чужденците несъмнено виждат най-жалките образци на женския пол, които ние, англосаксонците, можем да им покажем. Туристката англичанка, а също и нейната посестрима американката, се държи грубо и самоуверено, а в същото време е смешно безпомощна и непохватна. До крайност егоистична, невнимателна и невежлива към околните, вечно недоволна и без самата да си дава сметка за това – скучна и безинтересна.

В омнибуса от Обер-Амергау пътувахме заедно с три свършени екземпляра от този вид, придружени от един окаян представител на мъжкия пол на англосаксонската раса, на когото те почти извадиха душата с приказките си. През цялото време на пътуването те роптаеха, че са ги качили на омнибус. Изглежда, за първи път в живота им ги обиждаха така жестоко. Не се усмириха, докато не разправиха на всеки пътник поотделно, че са си платили за първа класа и че у дома, в Англия, поддържат собствен екипаж. Бяха много възмутени и от това, че хората, в чиято къща били отседнали, дръзнали да им подадат ръка за сбогуване. Те не били дошли в Обер-Амергау, за да фамилиарничат с германските селендури.

Разбира се, на света има и не малко жени-ангели. Те са благородни, милостиви, състрадателни, безкористни и себеотрицателни, и то при

изпитания и съблазни, при които дори ангелите биха загубили ангелския си вид. Но много повече са онези, които под облеклото, а нерядко и под титлата на благороднички крият душата на един невъзпитан и груб сноб. Лишени по природа от достойнство, те си мислят, че могат да го заместят с високомерие. Погрешно смятат грубото самохвалство и безсрамие за благородно самообладание, а презрителната надменност – за признак на превъзходство. Насаждат у себе си безстрашие и студенина с чувството, че придобиват аристократична сдържаност. Мирогледа си очевидно оформят от страниците на лондонските клюкарски списания. На кокетство се учат от келнерките – имам предвид най-простите и обикновени келнерки, – на остроумие и духовитост – от театралните фарсове, а на светски маниери – от отделението на прислугата. Да бъдат лигаво раболепни към по-високостоящите и просташки безочливи към онзи, който смятат, че стои по-долу – ето средството, с което си въобразяват, че могат да поддържат и подобряват положението си в обществото, независимо какво е то. Бруталното незачитане на правата и чувствата на другите – това е според тях отличителният белег на благородното потекло.

Тези жени можете да срещнете при откриването на художествени изложби, където те разблъскват всички, за да заемат първите места, и застават пред картината тъй, че никой друг не може да я види. Изказват на висок глас глупавите си мнения, които очевидно смятат за блестящи сатирични забележки. В театъра винаги са на първите места в партера. Пристигат неизменно по средата на първото действие, предизвикват бъркотия, каквато само те умеят, докато се настанят на местата си, не спират да говорят високо по време на цялото представление и най-демонстративно стават и си излизат, преди още пиесата да е свършила.

Това са жените, които на официален обед или вечеря или на прием „в къщи“ – тази най-икономична и най-скучна от всички обществени церемонии (знаете рецептата за едно модно „В къщи“, нали – вземате петстотин души, две трети от които не се познават, а останалата трета се мразят от сърце, натъпквате ги през някой горещ ден в помещение, което побира четиридесет души, и ги оставяте в продължение на няколко часа да се отегчават до смърт със салонна философия и сплетни от втора ръка; после им поднасяте чаша слаб чай и парче ронлив кейк без чинийка, ако в „къщи-то“ е вечерно, чашка шампанско и сандвич с шунка, а след това ги изхвърляте на улицата), не правят нищо друго, освен да сипят злостни забележки за всеки, чието име и адрес знаят. Жените, които в омнибуса (защото в собствената си страна те са изумително

икономични и практични) срещу едно пени се ширят върху цялата седалка, поглеждат с възмущение качилата се след тях уморена малка шапкарка, натоварена с тежки кутии, и безмилостно я оставят да стои права цял час – същите тези жени, които обспиват списанията и вестниците с оплаквания, че рицарството е умряло.

Б., който гледаше през рамото ми, докато пишех предишните редове, забеляза, че напоследък съм бил прекалил с немското кисело зеле и бялото вино, но аз му отговорих, че ако има изобщо нещо, което би могло да подкопае дълбоката ми любов и уважение към човека, към цялото човечество изобщо, то това са неговите църкви и художествени галерии.

От връщането ни в Мюнхен разгледахме толкова много черкви и галерии, че ще ми стигнат за цял живот. Уморен съм до смърт от картини и скулптури. Сигурно и най-големият жив художествен критик не се е преситил с тях тъй, както аз се преситих. Отначалото отделяхме по една цяла сутрин за една галерия. Оглеждахме критично всяка картина и спорехме за „формата“, „багрите“, „разработката“, „перспективата“, „тъканта“ и „атмосферата“. Аз обикновено заявявах, че картината е скучна, а Б. – че ѝ липсва перспектива. Ако някой непознат дочуеше нашите спорове, можеше да си помисли, че разбираме нещо от живопис. Застоявахме се пред таблото десет минути и почти го изпивахме с очи. После се премествахме встрани, за да го видим при друго осветление и така по-лесно да вникнем в замисъла на художника. След това започвахме да отстъпваме гърбом, като газехме краката на хората зад нас, докато се отдалечехме на „нужното разстояние“, тогава сядяхме, засеняхме очи и започвахме да критикуваме произведението оттам. После отново ставахме, за да го разгледаме в подробности.

Така разглеждахме картините в началото на нашите мюнхенски проучвания на изкуството. Сега използваме художествените галерии, за да се упражняваме в спортно ходене. Тази сутрин аз изминах сто ярда в старата „Пантехника“ за двадесет и две секунди и половина. Похвално постижение. Б. взе същото разстояние с пет осми от секундата повече, защото се забави да погледне един Рафаел.

Но нека първо ви обясня какво е това „Пантехника“. „Пантехника“ е името, което ние с Б. за наше улеснение, дадохме на това, което мюнхенци предпочитат да наричат „Пинакотеката“. Все не можехме да произнесем думата правилно. Ту казвахме „Пиниосека“, ту „Пинтактека“, докато един ден, след като се наобядвахме. Б. рече „Пеникока“. Това така ни смути, че решихме да се спрем на някое

смислено, удобно име, преди да сме изпаднали в неприятно положение. Накрая избрахме „Пантехникона“ – пълна с достойнство, солидна дума, която също започва с буквата „П“, а и двамата лесно можехме да я произнасяме.

В старата „Пантехникона“ са събрани произведенията на старите майстори. За тях няма да кажа нищо, защото не желая да променям по какъвто и да било начин мнението, което Европа вече си е съставила. Предпочитам да предоставя на училищата по изкуство да дават преценка. Аз ще се задоволя само да забележа, че някои от картините ми харесаха, а други не. Най-много от всичко в изложбата ме поразиха изобилието на платна, изобразяващи хранителни продукти. Двадесет и пет процента от картините сякаш бяха нарисувани за реклама на стоката на някоя зарзаватчийница или като цветни приложения към летния брой на списание по градинарство.

– Какво ли е подтикнало тези хора – казах аз на Б. – да изберат толкова безинтересни сюжети за произведенията си? И кой, по дяволите, копнее да се наслаждава на някаква си зелка и шепа грах, нарисувани в естествена големина, или пък на този без съмнение майсторски изобразен овнешки бут и на хляба и зеленчуците до него? Погледни например ей това платно – „Изглед от месарски магазин“, №7063, размер шестдесет на четиридесет. Художникът трябва да е употребил най-малко две години, докато го нарисува. И несъмнено се е надявал, че някой ще го купи, нали? Ами онази кошница с коледни лакомства там в ъгъла? Как мислиш, дали не я е нарисувал някой беден, полумъртъв от глад нещастник, който е решил да има нещо за ядене в къщи по коледните празници, пък макар и само на картина?

Б. се опита да ми даде все пак някакво обяснение. Според него покровителите на това старо изкуство били господа с много силно чувство за хармония и ред на нещата.

– За църквите и катедралите си – каза Б. – те са нарисували мадони, великомъченици и охранени ангели, каквито можеш да видиш навсякъде из Европа. Спалните са украсявали с ... хм... с разни картини за спални, каквито може би си зървал тук и там, а банкетните си зали – с ей тия кулинарни пейзажи. Навярно изображенията на разните овнешки бутове и зеленчуци са им служели като средство да възбудят апетита си.

В новата „Пантехникона“ е изложено модерното изкуство на Германия. Слаба и посредствена работа, както ми се стори на мен. Красиви на вид табла, тежки, солидни, богати на багри, с изящество и точност на рисушка, но без въображение, без индивидуалност, без мисъл. Такава

картина може да нарисува всеки, който е учил живопис определен брой години и междуременно е добил известна сръчност. Но това е само мое мнение, а тъй като аз не разбирам нищо от този вид изкуство, не бих искал да влияя на мнението на другите.

Едно от малкото неща, които ми доставиха удоволствие в Мюнхен, беше музиката. Немският духов оркестър, който можеш да чуеш на някой лондонски площад, докато се мъчиш да съчиниш есе върху облагодиящото влияние на музиката, не е същият оркестър, който чуваш в Германия. Немските оркестри, които идват в Лондон, са оркестри, избягали от Германия, за да си спасят живота. Останат ли там, държавата ще ги изколи на свои разноски, а останките им ще раздаде на бедните да си направят наденички. Оркестрите, които Германия задържа за себе си, са наистина превъзходни.

Сред всички градове на обединения „Фатерланд“, Мюнхен, струва ми се, се слави с най-добрите военни духови оркестри. И на гражданите се дава възможност не само да плащат за тях, но и да ги слушат. Два-три пъти на ден, в различни части на града, един или друг от оркестрите свири безплатно, така да се каже, „в името на общественото благо“, а вечер собствениците на открити бирарии ги заемат от властите, за да им увеселяват заведенията.

„В атака, напред!“ е основната тема на тези оркестри, но когато е нужно, те са способни да възпроизведат с очуканите си, изтрити тромпети, предавани от музикант на музикант, още от сформирването на полка, такива нежни и възхитителни, такива кристално чисти звуци, каквито могат да се изтръгнат само от струните на цигулка.

Немският оркестър трябва да си разбира от работата, ако иска да намери слушатели в Германия. Баварският занаятчия и бакалин обича и цени хубавата музика, както обича и цени хубавата бира. Не можеш да го измамиш с нещо по-второкачествено. Мюнхенската концертна публика е особено придирчива към това, как се интерпретират нейният любим Вагнер или по-лесно смилаемите Моцарт и Хайдн, с които тя обича да поделажда кренвиршите и салатата си. Хареса ли й изпълнението, тя шумно аплодира, не й ли хареса обаче, ще ти даде да се разбереш.

Този, който иска да види и опознае немския народ, редом с църквите и замъците трябва да посещава и градините-бирарии. Там именно се събират вечер всички труженици. Там, след трудовия ден, отиват занаятчиите с жена си и децата си, младият чиновник с годеницата си и – уви! – с майка й, войникът с любимата си, малката гризетка със своя братовчед, студентите по двама, по трима, продавачът и работникът.

Там отиват беловласите Ханс и Грета и над обща халба бира седят и си мислят за децата – за дребничката Лиза, омъжена за умния и даровит Карл, който си пробива път в далечната страна отвъд големия океан. За веселата Елзи, която живее в Хамбург и си има вече свои внуци; за русокосия Франц, любимеца на майката, загинал в слънчева Франция, сражавайки се за отечеството. На съседната маса седи поруменяло от щастие девойче със самонадеян израз на лицето, какъвто би имало всяко младо момиче, което току-що е спасило от доживотна скръб, ако не от лудост или самоубийство малко скования и неловък в момента, но явно многообещаващ младеж, като най-последно е склонило да му подаде малката си пълничка ръка, която той, мислейки, че никоой не го вижда, крепко притиска под покривката на масата. Насреща се е разположило семейство и „нагъва“ с наслада димящия омлет и бутилката бяло вино. Бащата – самодоволен, добродушен, засмян; детето – важно и сериозно поглъща храната си с най-тържествен израз; а майката се усмихва сияйно и на двамата, но това не ѝ пречи да пъха зальците в устата си.

Мисля, че човек би могъл да обикне тези германки, ако поживее по-дълго време сред тях. Те са толкова мили и ласкави, толкова всеотдайни и отзивчиви, толкова простодушни. Ясните им благи лица излъчват бодрост и жизнерадост, нравствена чистота и кротост. Погледнеш ли в техните спокойни сини очи, веднага започваш да си мислиш за снежнобяло колосано бельо, надиплено в големи шкафове; за вкусна и ароматична вечеря; за излъскани като огледало мебели; за топуркането на мънички крачка и за пискливи гласчета, задаващи безсмислени въпроси; за тихи разговори под лампата в дневната стая, след като децата вече са си легнали, върху домашните проблеми и семейния бюджет.

Германките не са от този вид жени, които могат да завъртят главата на мъжа, но те завладяват сърцето му. Отначало го докосват така леко и внимателно, че горкото сърце изобщо не разбира, че е било докоснато. После с тънки, но здраво прилепващи ластари, които от година на година все по-плътно се обвиват около него го привличат по-близо и по-близо до себе си, докато – докато фалшивите илюзии и горещите страсти на младостта вече са напълно избледнели и дните му все повече се изпълват с познатия приветлив образ – докато този образ започне да означава за него най-добрата, най-устойчивата, най-действителната част от живота – докато той почувствува, че силната и в същото време нежна майка-природа така здраво се е споила с него, че те двамата са станали най-последно едно завършено цяло.

Онази вечер с Б. решихме да вечеряме в една от тези градини-

бирарии. Мислехме си, че ще ни бъде приятно да хапнем и да пийнем под акомпанимента на музика, но в действителност това не се оказа така. За да се храниш на музика, трябва да имаш много здрав храносмилателен апарат – особено в Бавария. Оркестърът, който свири в мюнхенската градина-бирария не е оркестър, с който можеш да се отнесеш пренебрежително. Музикантите са снажни, широкоплещести мъжаги, които не се боят от работа. Малко говорят и никога не свирят с уста – пазят всяка частица от дъха си за службата. Не надуват много силно, от страх да не пръснат инструментите си (а те са едни доста здрави и издръжливи уреди).

Ако се намирате на една миля от мюнхенския военен оркестър и не сте напълно глух, преставате да мислите за каквото и да било друго и само слушате. Той приковава вниманието ви просто с шума си, овладява цялото ви същество със силата си. Каквото и да правите, трябва да го правите в такт с музиката.

През цялото време, докато вечеряхме в бирарията, ние с Б. също спазвахме такта.

Супата си издохме под звуците на един бавен валс и в резултат на това, докато поднесохме лъжицата до устата си, супата изстиваше. Тъкмо ни донесоха рибата, и оркестърът засвири някаква бърза полка, така че не ни оставаше време да изчистим костите, ами гълтахме и тях. По време на галоп на Блексмит пихме бяло вино и ако мелодията беше продължила малко по-дълго, и двамата щяхме да сме мъртвопияни. С бифтека пък оркестърът поде подпури от Вагнер. Не знам друг модерен европейски композитор, с когото да се яде толкова трудно бифтек, както с Вагнер. Не се задавихме само по някакво чудо. Оркестрацията на Вагнер е много уморителна за следване. За горчица изобщо не можеше и да се мисли. Б. се опита да изяде залък хляб и веднага загуби такта. Струва ми се, че и аз поизоставах малко по време на „Галопът на Валкирите“. Бифтекът ми беше доста суров и не можех така бързо да се справя с него.

След като издохме жилавите бифтеци с Вагнер, да нагълтаме картофената салата с леката музика на „Фауст“, беше просто фасулска работа. На един-два пъти, при някой много висок тон, парченца от картофите се залепяха на гърлото ни, но, общо взето, интерпретацията ни беше артистична.

Подсладеният омлет издохме с някаква симфония в Г или К; не съм съвсем сигурен коя точно буква беше, във всеки случай нещо от азбуката; а сиренето наляпахме набързо, съпроводени от балетната музика

на „Кармен“. Докато дойде келнерът да му платим, оркестърът ни затрупа с букет от национални мелодии.

Ако ви се случи да отидете в немска бирария – с цел да изучавате нацията или нещо подобно, – не забравяйте да затворите плътно капака на халбата си, след като си изпиете бирата. Ако я оставите с отворен капак, това се приема за знак, че искате още, келнерката или келнерът я грабват и я донасят пълна.

Ние с Б. не знаехме този обичай и една вечер здравата щяхме да загазим. Всеки път, като изпразнихме еднолитровите халби, ги оставяхме отворени пред нас на масата. И всеки път келнерката ги грабваше, отнасяше ги и ги донасяше пълни догоре. След шестия път ние се опитахме леко да възразим.

– Много любезно от ваша страна, мила госпожице – каза й Б., – но ние наистина вече не можем, а струва ми се, че и не бива. Моля ви, не продължавайте повече така. Ние ще изпием последната бира, която сте ни донесли, но наистина настояваме тя да е последната.

След десетия път възнегодувахме по-сериозно.

– Но, моля ви, не помнете ли какво ви казах преди последните четири бири – обади се остро Б. – Това не може да продължава до безкрай. Ще се случи нещо неприятно. Ние не сме посещавали вашата немска школа за пиене. Ние сме чужденци. В родината си минаваме за доста опитни във вдигането на чаши и до този момент защищавахме с чест старата Англия. Но сега вече трябва да сложим край. Аз чисто и просто отказвам да пия. Не настоявайте. Нито капка повече.

– Но вие и двамата държите халбите си отворени – възрази момичето с обиден тон.

– Какво искате да кажете с това „държите халбите си отворени“! – кипна Б. – Нима не можем да държим халбите си отворени, ако искаме?

– Да, разбира се, но по това аз разбирам, че искате още бира. Господата винаги оставят халбите си отворени, когато искат да им ги напълним отново.

След този случай винаги внимавахме да затворим добре халбите си.

ПОНЕДЕЛНИК, 9–11 ЮНИ

Дълга, но за щастие последна глава. – Завръщане. – Пустият град. – Хайделберг. – Обикновен чаршаф за легло, който минава за хавлия. – Б. се счепква с континенталното разписание. – Непослушният влак. – Бързият пробег. – Влакове, които не тръгват отникъде. – Влакове, които не пристигат никъде. – Влакове, които не правят нищо. – Б. побеснява. – Пътуване с германска железница. – Б. арестуван. – Неговата сила на духа. – Преимуществото да бъдеш невежа. – Впечатления от Германия и германците.

Вече сме в Остенде. Пътуването ни свърши. След три часа ще отплуваме за Доувър. Вятърът е доста силен, но казват, че привечер щял да утихне. Надявам се, че не ни лъжат.

Разочаровани сме от Остенде. Мислехме, че ще заварим един многолюден и оживен град с духови музики, театрални представления, концерти, шумни ресторанти, оживени плажове, препълнени с хора крайбрежни булеварди и най-вече красиви жени.

Заради Остенде в Брюксел си купих бастун и чифт нови обувки.

Както изглежда, освен нас тук няма жива душа, нито пък мъртва. Магазините са затворени, къщите са пусти, казиното също е затворено. Пред хотелите са окачени предупредителни табели, че полицията има заповед да арестува всеки, който бъде хванат да нарушава границите или да нанася щети на имота.

Открихме един ресторант, който по-малко приличаше на морга от другите ресторанти в града, и позвънихме. След като чакахме около половин час, някаква възрастна жена отвори вратата и ни попита какво желаем. Ние ѝ отвърнахме, че искаме бифтек, картофи чипс за двама и две чаши бира. Тя ни помоли да дойдем след две седмици, когато собствениците щели да си бъдат вече тук. Тя не можела да ни услужи, защото не знаела къде стоят тези неща.

Сутринта отидохме да се разходим по плажа. Бяхме вървели около половин час, когато изведнъж се натъкнахме на съвсем ясни отпечатьци от човешки стъпки. Очевидно някой бе минал оттук, и то съвсем наскоро. Доста се поуплашихме. Не можехме да си представим как изобщо се беше появил този човек. Времето беше твърде хубаво за корабокрушения, а на тази част от крайбрежието минаващите търговски кораби

нямаха обичай да акостират. Но ако все пак някой беше слязъл на брега по някакъв начин, къде беше той. Следите свършваха така внезапно, както се и бяха появили, и ние не можахме да открием нищо повече. До този момент все още не сме разбрали кой беше този наш тайнствен посетител. Крайно мистериозна история, радвам се, че си заминаваме.

След като напуснахме Мюнхен, пътувахме доста. Първо отидохме в Хайделберг, прекарахме една цяла нощ във влака и пристигнахме рано сутринта. Още щом ни видя, собственикът на хотела ни предложи да се окъпем. Ние естествено с радост приехме предложението му. Въведоха ни в две отделни малки мраморни бани. Хладката вана ми подеждва много освежително, но сигурно щях да ѝ се насладя далеч повече, ако ми бяха осигурили нещо по-подходящо за бърсане от тънкия ленен чаршаф. Немците имат много странни представи за нуждите и потребностите на един мокър човек. А може би ако те самите се миеха и къпеха понякога, щяха от собствен опит да се убедят, че лененият чаршаф далеч не е най-подходящото и удобно бърсало. Аз самият в непредвидени случаи съм се бърсал с чаршаф. Бърсал съм се и с чифт чорапи, ако е въпросът. Но не ще и съмнение, че най-подходящо от всичко си остава хавлията. За да се избършеш с чаршаф, трябва да имаш предварителна подготовка за това и да си изключително подвижен и ловък. Някоя индийска танцьорка или дервиш естествено ще се справят с тази работа с чест. Ще завъртят грациозно чаршафа около главата си, ще го придърпат леко по гърба си, ще го усучат на дипли около краката си, после за момент ще го драпират около цялото си тяло и хоп – ще изскочат от него сухи и усмихнати.

Но мокрият вир-вода невеж англичанин по съвсем друг начин пристъпва към бърсането с чаршаф. Той възприема следния метод: хваща здраво с две ръце чаршафа, обляга се на стената и започва да се трие с него. Опитвайки се да прехвърли непокорното бърсало през рамо, за да избърше гърба си, той натопява едната му половина във ваната и от този момент нататък банята сякаш се смалява и той горкият нито за миг вече не може да избяга от тази мокра половина. Докато се бърше отпред със сухата част, мократа пропълзва изотзад и с дръзка фамилиарност го шляпва по гърба. Наведе ли се да избърше краката си, същата тази мокра половина с лудешка веселост се лепва върху главата му и той, мислейки, че е напълно ослепял, започва да се бори ожесточено, за да се освободи от нежеланата прегръдка. Когато вече се е освободил и най-малко очаква подобни неща, игривият чаршаф се завърта и го плесва по някоя изключително нежна част от тялото, от което той подскача с писък

десет стъпки от земята. Но, общо взето, най-голямото удоволствие за чаршафа си остава да го спъва, щом рече да пристъпи, и да го слуша какво нарежда в гнева си, като се намери изведнъж седнал на мозаичния под. Когато накрая криво-ляво се поизбърше, британецът с радост започва чаршафа обратно във ваната и възкликва с облекчение, че животът все пак си струва да се живее.

Прекарахме два дни в Хайделберг, катерейки се по залесените хълмове, които ограждат отвсякъде този приятен градец и разкриват от ресторантчетата си или от увенчаните си с развалини върхове прекрасни гледки към долината, през която с много криволици се вият Рейн и Некар; или се разхождахме сред ронещите се стени и арки на импозантните, натежали от история останки, които някога са минавали за най-прекрасния замък в цяла Германия.

Стояхме в нямо възхищение пред „Голямата бъчва“ – най-интересния туристически обект на Хайделберг. Какво интересно има във вида на една голяма бирена бъчва, човек трудно би си обяснил, като се замисли, но щом в пътеводителя е казано, че нещо трябва на всяка цена да се види, тълпи от туристи се нареждат пред него и го зяпат прехласнато. Колко малко всъщност се отличаваме от овцете! Ако поради печатна грешка Колизеумът не е споменат в пътеводителя като забележителност, можем да прекараме цял месец в Рим и всеки ден да минаваме покрай него, без да си направим труда дори да го погледнем. Ако в пътеводителя е казано на никаква цена да не пропускаме да видим някой прочут игленик с единадесет милиона игли, ние сме готови да изминем петстотин мили, но да го зърнем.

От Хайделберг отидохме в Дармщат. Там престояхме половин час. Защо първоначално възнамерявахме да останем по-дълго, и аз не знам. Дармщат е едно приятно малко градче за живеене, но крайно скучно и безинтересно за чужденеца. Обиколихме го набързо и веднага отидохме на гарата да проверим кога е следващият влак. Имахме късмет, че един тъкмо се канеше да тръгне, метнахме се в него и отпътувахме за Бон.

От Бон (откъдето направихме една-две екскурзии по Рейн и където изкачихме на колене двадесетте и пет „свещени стъпала“ – местните хора ги наричат така, но ние, след четиринадесетото, вече не ги наричахме никак) се върнахме в Кьолн. От Кьолн отидохме в Брюксел, от Брюксел в Ганд (където разгледахме още маса прочути картини). От Ганд пък отидохме в Брюж (където аз си доставих удоволствието да замера с камък статуята на Симон Стевън, който бе увеличил и без това големите ми ученически неволи с това, че е измислил десетичната дроб). От

Брюж дойдохме тук.

Изнамирането и оправянето с влаковете беше нещо ужасно. Аз оставих цялата работа на Б. и той от това отслабна с около десет-дванадесет килограма. Преди си мислех, че моят „Бредшо“ е прекалено костелив орех за човешкия интелект, но като го сравнявам с континенталните разписания, виждам, че той е цвете пред тях. Б. всяка сутрин сядаше с книжката пред себе си, хващаше с две ръце главата си и се мъчеше да я разгадае, без да полудее.

– Ето – казваше той. – Този влак е най-удобен за нас. Тръгва от Мюнхен в един и четиридесет и пет и стига в Хайделберг в четири – тъкмо навреме за чаша чай.

– Стига в Хайделберг в четири ли? – възкликвам аз. – И взема цялото разстояние за два часа и четвърт? Та на идване ние пътувахме цяла нощ!

– Ето, увери се сам – казваше той, сочейки ми разписанието. – Тръгва от Мюнхен в един и четиридесет и пет, пристига в Хайделберг в четири.

– Е, да – възразявам аз, поглеждайки през рамото му, – но не виждаш ли, че цифрата четири е написана удебелено? Това означава четири часа сутринта.

– Ох, да, разбира се – съгласява се Б. – Не бях забелязал. Да, разбира се. Всъщност не. Това е невъзможно. В такъв случай пътуването ще трае четиринадесет часа. А то не може да трае четиринадесет часа. Не може, разбира се. Те не са имали пред вид това четири да бъде удебелено, но при отпечатването то просто малко се е удебелило.

– И все пак не може да става въпрос за четири часа днес следобед – отново му възразявам аз, – а за четири утре следобед. Колко типично за немските влакове – да ти отнемат цял ден за една работа, която може да се свърши за шест часа!

Б. недоумява за миг, после възкликва:

– О, сега разбирам. Ама че съм глупав! Този влак, който стига в Хайделберг в четири, идва от Берлин.

Той изглежда много доволен от откритието си.

– Че за какво ни е на нас тогава? – питам го аз и той пак се оклюмва.

– Да, струва ми се, че наистина не ни е нужен – съгласява се приятелят ми. – Той, както изглежда, пътува директно от Берлин за Хайделберг, без изобщо да спира в Мюнхен. Е, добре, но къде тогава отива този от един и четиридесет и пет? Все трябва да отива някъде.

Минават още пет минути и той възкликва:

– Да го вземат дяволите този от един и четиридесет и пет! Та той не отива никъде. Тръгва от Мюнхен в един и четиридесет и пет и това е всичко. Но къде отива? Къде?

Очевидно никъде. Това, изглежда, е влак, който потегля от Мюнхен в един и четиридесет и пет и хуква нанякъде – без никой да го спира. Може би е някакъв млад, романтичен влак, който обича тайнственото. Не иска да каже къде отива. А може и сам да не знае. Просто тръгва да търси приключения. „Ще потегля точно в един и четиридесет и пет – казва си той – и ще вървя напред, без да му мисля, да видя къде ще стигна.“

Или пък може би е някой самонадеян, твърдоглав млад влак, който не приема напътствия и съвети. Началникът на движението го кара да отива в Петербург или в Париж. Старият побелял началник на гарата се мъчи да го убеди да отиде в Константинопол или дори в Ерусалим, ако това повече ще му хареса, увещава го да реши на всяка цена къде отива, предупреждава го за опасността, на която се излага младият влак, ако няма определена цел в живота. Присъединяват се и други влиятелни хора, които му говорят като на свое дете, молят го от уважение към тях да отиде в Камчатка или Тимбукуту, или Америка, там, където смятат, че ще е най-добре за него. Но като виждат, че той не им обръща внимание, страшно му се ядосват и му казват, ако ще, да отиде дори още по-далече. Той обаче остава глух към всички съвети и молби.

„Оставете ме на мира – отвръща им той. – Аз зная къде отивам. Не се тревожете за мене, ами си гледайте вашата работа. Не желая никакви си изкуфели старци да ме учат какво да правя. Аз знам сам.“

Какво може да се очаква от такъв влак? Естествено да стигне до лош край. Сигурно след време го разпознават някъде – износен, непривлекателен, самотен стар влак, скитащ се безцелно и безнадеждно в някаква далечна страна, спомняйки си с горчиво съжаление за онзи ден, когато, изпълнен с безразсъдна гордост и амбиция, е тръгнал от Мюнхен с лъснатия си парен котел точно в 1:45.

Б. се отчайва от този отчайващ и непоправим 1:45 и продължава да търси.

– Ей! Какво е това? – възкликва той. – Този ще ни свърши ли работа? Потегля от Мюнхен в четири, стига в Хайделберг в четири и петнадесет. Ама че бърза работа! Тук нещо не е в ред. Не може да бъде. Как ще стигнем от Мюнхен в Хайделберг за четвърт час? О, разбирам! Този влак от четири отива първо в Брюксел и оттам в Хайделберг. Пристига

тук, както изглежда, в четири и петнадесет утре. Чудно ми е обаче защо заобикаля чак през Брюксел. Аха, май че спира за малко и в Прага. Да го вземат дяволите това разписание!

После Б. открива някакъв друг влак, който тръгва в 2:15, както му се струва на него, най-подходящ за нас. Откритието му го кара да изпадне във възторг.

– Ето, това е влак за нас, стари приятелю – казва ми той. – Великолепен влак наистина. Не спира никъде.

– А отива ли някъде? – питам го аз.

– Разбира се, че отива някъде – отвръща Б. с възмущение. – Това е експрес! Мюнхен – промърморва той и проследява с пръст в разписанието, – тръгва в два и петнадесет. Само първа и втора класа. Нюрнберг? Не, не спира в Нюрнберг. Вюрцбург? Не. Франкфурт, Страсбург? Също не. Кьолн, Антверпен, Кале? Добре де, но къде спира? Да го вземат дяволите, все някъде трябва да спре. Берлин, Париж, Брюксел, Копенхаген? И там не. За бога, това е друг влак, който също никъде не отива! Тръгва от Мюнхен в два и петнадесет, и толкоз.

Изглежда, че това е всеобщ навик на мюнхенските влакове – да потеглят безцелно. Очевидно единствената им цел е да се махнат от града. Не ги интересува къде ще отидат, какво ще стане с тях, нали веднъж са се измъкнали от Мюнхен!

– „За бога – казват си те, – веднъж да се откопчим от това място. Няма какво да се грижим къде ще отидем. Това ще го решим, щом сме вече навън. Да се махнем от Мюнхен, ето кое е важното.“

Б. вече е сериозно разтревожен и ми казва:

– Никога няма да можем да напуснем този град. Както виждаш, няма влакове, които да тръгват от Мюнхен и да пристигат някъде. Това е някакъв заговор да ни задържат тука, разбираш, нали? Никога няма да можем да си отидем. Никога вече няма да видим скъпата стара Англия отново!

Аз се опитвам да го ободря, като изказвам предположението, че това навярно е типичен за Бавария обичай – да предоставят местоназначението на влака на волята и желанието на пътуващите. Железопътните власти осигуряват влака и го пускат в 2:15. Тях не ги интересува къде ще отиде той. Това е въпрос, който пътниците решават помежду си. Пътниците наемат влака и го отвеждат със себе си и с това се приключва историята, що се касае до самите железопътни власти. Ако има някакво различие в желанията на пътниците, например един да нека да отиде в Испания, а друг да иска да си отиде в Русия, те без съмнение

стигат до споразумение, като хвърлят ези-тура.

Б. обаче не се съгласява с моята теория и ми казва, че ще бъде по-добре да не говоря толкова много, като виждам колко е измъчен и притеснен.

Ето каква благодарност получавам за това, че исках да му помогна!

Той се мъчи нови пет минути над разписанието и след това открива някакъв влак, който стига до Хайделберг и по всичко личи, че е влак-обращец. Единственият му недостатък се оказва само този, че не тръгва от никъде. Той сякаш попада в Хайделберг случайно и се установява там. Човек с право очаква, че внезапната му поява ще обезпокои хората от хайделбергската гара. Те не знаят какво да правят с него. Пазачът отива при началника на гарата и му казва:

– Извинете за безпокойството, сър, но на гарата се появи някакъв странен влак.

– Така ли? – отвръща изненадано началникът на гарата. – И откъде е дошъл?

– Не зная – отговаря пазачът. – А като че ли и той самият не знае.

– Господи, това наистина е много странно – казва началникът на гарата. – И какво желае?

– Като че ли нищо не желае – отвръща другият. – Много странен влак. Ако питате мен, струва ми се малко смахнат.

– Хм ... – размишлява началникът на гарата. – Чудна работа. И все пак мисля, че трябва да го оставим да се установи тук поне засега. Не можем да го отпратим да си върви в нощ като тази. Нека се настани удобно под навеса, пък сутринта ще видим дали не можем да намерим приятелите му.

Най-после Б. открива, че за да отидем в Хайделберг, първо трябва да отидем в Дармщат и оттам да вземем друг влак. Това откритие събужда нови сили и надежда у него и той се залавя пак с работа – този път да открие влакове от Мюнхен за Дармщат и от Дармщат за Хайделберг.

– Ето! – радостно изкрещява той след няколкоминутно търсене. – Намерих го! (Б. е от тези хора, дето не падат лесно духом.) Този ще е! Тръгва от Мюнхен в десет и пристига в Дармщат в пет и двадесет и пет. Тръгва от Дармщат за Хайделберг в пет и двадесет и пристига ...

– Май не ни остава време за смяна, как мислиш? – забелязвам аз.

– Да, наистина – отвръща той и отново става сериозен. – Да, това е неудобното. Ако беше обратното, щеше да бъде чудесно или пък ако нашият влак например избърза с пет минути, а другият се забави малко с

тръгването ...

– Излишно е да разсъждаваме върху това – прекъсвам го отново аз. Б. се съгласява с мен и отново се залавя да търси подходящи влакове.

Оказва се, че всички влакове от Дармщат за Хайделберг потеглят няколко минути по-рано от пристигането на мюнхенските. Сякаш са се наговорили да ни избягват.

При такива заплетени ситуации разсъдъкът на Б. обикновено се замъглява и той направо започва да дърдори глупости. Открива влакове, които пътуват от Мюнхен до Хайделберг за петнадесет минути през Венеция и Женева, с половинчасово прекъсване в Рим за закуска. Той рови нагоре-надолу из книжката в търсене на някакви демонични експреси, които пристигат на местоназначението си четиридесет и седем минути преди да са потеглили, и тръгват отново, преди да са пристигнали. Открива също, че единствено можеш да стигнеш от Южна Германия до Париж, като минеш през Кале и после вземеш парахода до Москва. Преди да успее да разучи цялото разписание, той вече не е сигурен дали се намира в Европа, Азия, Америка или Африка, нито къде иска да отиде, нито защо иска да отиде там.

Тогава аз спокойно, но решително измъквам книжката от ръцете му, обличам му палтото, вземам багажа и го завеждам на гарата, където казвам на носача: „Извинете, искаме дя отидем в Хайделберг“. Носачът ни хваща за ръце, завежда ни да седнем на една пейка и ни казва да чакаме спокойно там, а когато стане време, той ще дойде да ни вземе и да ни качи на влака. Както и направи.

Ето какъв е моят метод да откривам как да се придвижва от едно място на друго. Може би не е така изискан като този на Б., но е по-прост и по-ефикасен.

Пътуването из Германия е бавна работа. Немският влак не бърза, не се вълнува много за работата си и когато спре, обича да си отпочине добре. Когато немски влак влезе в някоя гара, персоналът слиза от него и тръгва да се разхожда. Машинистът и огнярят прекосяват линията и почукват на вратата на началник-гарата. Началник-гарата излиза и ги приветства възторжено, после изтичва до в къщи да каже на жена си, че са дошли; тя също притичва и също така възторжено ги приветства: след което четиримата започват да си бърбят за минали спомени, за общи приятели и за състоянието на посевите. След известно време машинистът, използвайки една пауза в разговора, си поглежда часовника и калпа, че за съжаление те трябва да си тръгват, но жената на началник-гарата не иска и да чуе.

– О, трябва на всяка цена да останете и да видите децата! – казва тя. – Те скоро ще се върнат от училище и много ще се разочароват, като разберат, че сте били тука и не сте ги дочакали. Лизи никога няма да ви прости.

Машинистът и огнярят се засмиват и казват, че при тези обстоятелства те смятат, че трябва да останат – и остават.

Междувременно касиерът е запознал кондуктора със сестра си и зад гишето се развива такъв многообещаващ флирт, че не би било чудно, ако съвсем скоро околността се огласи от сватбени камбани.

Вторият кондуктор е отишъл в градчето, за да се опита да продаде едно куче, а пътниците се разхождат по перона и пушат или се подкрепят с лека закуска в бюфета – по-простичките се угощават с топли кренвирши, по-изисканите – със супа. Когато всички са си вече достатъчно отпочинали, машинистът или кондукторът предлагат да се продължи пътуването и ако всички са съгласни с тяхното предложение, влакът потегля.

При пътуването ни от Хайделберг за Дармшат, без да искаме, създадохме голямо вълнение на железопътните власти, когато те откриха, че пътуваме в експрес (те го наричат експрес, а той се твърди с двадесет мили в час, ако изобщо се намери да се раздвижи, и през всичкото време имаш чувството, че е полузаспал) с билети за пътнически влак. Спряха влака на следващата гара и Б. беше отведен от двама строго гледащи, обточени със сърмен галон железничай, да изясни въпроса пред строго гледащия, об-очен със сърмен галон началник на гарата и трима строго гледащи, обточени със сърмен галон негови помощници. Сцената много напомняше на военнополови съд. Разбрах, че приятелят ми е доста разтревожен, но външно се правеше на спокоен и смел. Когато слизаше на перона, ми извика едно весело „сбогом“ и ме помоли, ако се случи най-лошото, да го съобщи внимателно на майка му.

За щастие не се случи нищо лошо и той се върна в купето с неопетнено име, тъй като успял да изясни удовлетворително пред съда: първо – че той не е знаел, че билетите ни са за пътнически влак; второ – че той съвсем не знаел, че не пътуваме с пътнически влак; и, трето – че е готов да доплати разликата в цената.

По-късно съжали за третото. Струваше ми се, че е могъл да ни спести тези разходи, ако се е направил, че не знае немски. По този повод ми разправи как преди три години, когато пътувал през Германия в едно купе с още трима души, железопътните власти ги спипали по същия начин, че пътуват в първа класа с билети за втора.

Защо правели това, Б. не можа много ясно да ми обясни. Каза, че доколкото си спомнял, кондукторът им бил казал да се качат в първокласен вагон, защото нямали време да отидат до второкласния, а пък и те не знаели, че не пътуват във второкласен. Да си призная, неговото обяснение ми се стори много неубедително.

Така или иначе, намирали се в първокласното купе, а кондукторът стоял на вратата, гледал възмутено второкласните им билети и чакал да чуе какво обяснение ще му дадат.

Единият от групата знаел съвсем малко немски, но много се гордее с познанията си и обичал да ги показва. Затова той се заел да обясни случая на кондуктора и така добре се изразил на немски, че кондукторът не повярвал нито една негова дума.

Той можал също с известни усилия да разбере какво му казва кондукторът, а той му казал, че трябва да плати осемнадесет марки. И той ги платил.

А другите трима, двамата от които знаели перфектно немски, никой не бил в състояние да принуди да разберат какво им се казва. Кондукторът цели десет минути крещял насреща им, а те само се усмихвали любезно и казвали, че искат да отидат в ХанOVER. Тогава той довел началника на гарата и началникът на гарата също цели десет минути им обяснявал, че ако не платят по осемнадесет марки всеки, то той ще се види принуден да ги подведе под съдебна отговорност. Тримата обаче само се усмихвали, кимали и настоявали, че искат да отидат в ХанOVER.

Тогава дошла някаква много важна и много сърдита личност с триъгълна шапка и редувайки се с началника на гарата и кондуктора, заобяснявала на Б. и двамата му приятели какво гласи законът по този въпрос.

Тримата служители вилнели, беснели, заплашвали и умолявали около четвърт час и повече, после се уморили, затръшнаха вратата и си отишли, оставяйки държавата да загуби петдесет и четири марки.

В сряда минахме немската граница и оттогава сме в Белгия.

Аз харесвам германците. Б. казва, че те не бивало да разбират това, защото щели да се възгордеят, но аз не мисля така. Сигурен съм, че притежават достатъчно здрав разум, за да не им се замаят главите от някакви похвали, независимо чии.

Б. казва също, че аз съм проявявал повече въображение, отколкото логика, като си съставям мнение за тези хора само от няколкодневното си пребиваване сред тях. Но аз от опит зная, че първите впечатления са най-верните.

Във всеки случай с мене е така. Обикновено стигам до най-точните си преценки и заключения, когато се ръководя от чувството си. Спра ли се да размисля – греша. Чувствата са ни дадели от рождение, а мислите си ги създаваме ние. И аз предпочитам да се доверявам на чувствата си.

КРАЙ

© 1970 Красимира Тодорова, превод от английски

Jerome K. Jerome
Diary of a Pilgrimage, 1891

Сканиране, разпознаване и редакция: Теодора, 2008

Публикация

Джером К. Джером

Празни мисли на един празен човек

Избрани разкази

Издавателство „Народна култура“, София, 1970

Съставителство и превод от английски: Красимира Тодорова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7349>]